

Verkenning collectieve aanpakken koopsector/ contingentenaanpak

31 JANUARI 2022

Auteurs:

Jurgen de Jong, ministerie van BZK

Gigi van Rhee, Stratelligence

In opdracht van

de regietafel Klimaatakkoord Gebouwde Omgeving

Samenvatting

Verkenningsoopdracht contingentenaanpak

De regietafel van het Klimaatakkoord gebouwde omgeving heeft de zogenoemde 'contingentenaanpak' als ontwikkelopgave benoemd. Met deze aanpak worden woningen of bouwdelen seriematig verduurzaamd met een beproefde, gestandaardiseerde verduurzamingsoplossing naar tenminste de standaard (ineens of in stappen). Het doel is onder ander met een meer voorspelbare en continue vraag marktontwikkeling te stimuleren en de energietransitie in de koopsector te versnellen. Van oktober 2021 tot en met januari 2022 hebben wij in opdracht van de regietafel verkend hoe een contingentenaanpak daadwerkelijk in de praktijk kan worden gebracht. We hebben daarbij voortgeborduurd op het eindverslag van de werkgroep versnelling energietransitie koopwoningen, die drie kansrijke versnellende aanpakken heeft uitgewerkt (zie kader).

- **C1 – grootschalige toepassing van enkelvoudige maatregelen:** woningeigenaren verduurzamen hun huis stapsgewijs naar de standaard door achtereenvolgens verschillende bouwdelen aan te pakken met enkelvoudige verduurzamingsmaatregelen, via collectieve acties die een intermediair in hun gemeente of regio organiseert.
- **C2 – opschaling via 'totaalontzorgers':** woningeigenaren verduurzamen hun woning ineens of in stappen naar de standaard, met integraal aanbod van een 'totaalontzorgers' die op basis van een woningopname een plan maakt voor de woning. Deze aanpak richt zich op minder gebruikelijke woningtypen die meer maatwerk vragen.
- **B1 – gestandaardiseerde integrale oplossingen per contingent:** marktpartijen ontwikkelen voor veelvoorkomende woningtypen een gestandaardiseerd en integraal aanbod dat de woning ineens naar de standaard brengt. De standaardisatie maakt snelle en seriematige verduurzaming van woningen mogelijk.

Verschillende initiatieven zijn al begonnen vanuit de filosofie van de contingentenaanpak de woningvoorraad in een gebied te segmenteren en de transitie te versnellen (bijvoorbeeld in Drechtsteden). Hoewel harde data over het exacte versnellingspotentieel ontbreken – de aanpak is immers nieuw – zijn veel marktpartijen het eens over het feit dat er forse verbeteringen mogelijk zijn door vraagbundeling, het stroomlijnen van verkoop- en uitvoeringsprocessen en standaardisatie van de beleidsprocessen. Door alleen al slimmer te werken en niet in overal het wiel opnieuw uit te vinden, krijg je minstens 50%-100% meer gedaan met hetzelfde aantal mensen. Dat geldt voor uitvoerende bouw- en installatiebedrijven, maar zeker ook voor gemeenten. Slimmer werken is bovendien sneller te realiseren dan het uitbreiden c.q. opleiden van extra mensen. En hoewel zowel slimmer werken als capaciteitsuitbreiding beide nodig zijn, is inzetten op 'niet het wiel opnieuw uitvinden' een logische no-regret stap. Combinatie van deze procesverbeteringen in bewonersreis, de markt en bij gemeenten zou zeker een 50%-100% versnelling tot gevolg kunnen hebben.

Het resultaat van onze verkenning is dit rapport en een voorstel voor een langjarige strategie met vijf programmalijnen en een nieuw in te richten 'uitvoeringsprogramma versnelling verduurzaming (koop)woningen'.¹ In deze samenvatting nemen we u mee in de belangrijkste bevindingen en de kern van het uitvoeringsprogramma.

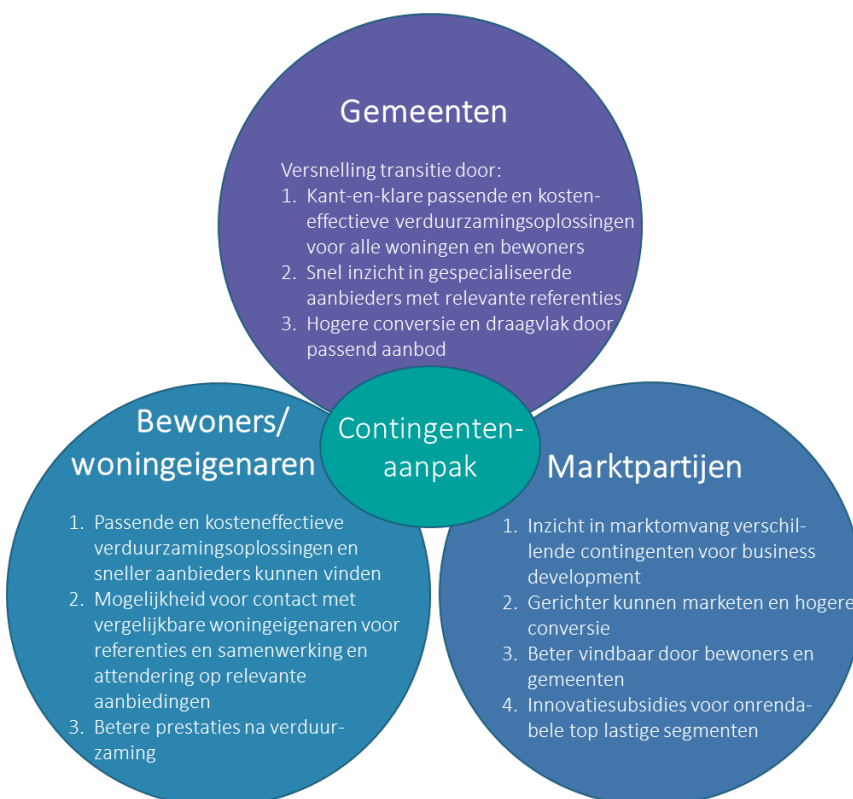
Onze visie: de contingentenaanpak als sturingsmechanisme voor ontwikkeling en opschaling van de markt

Uitgangspunt van de strategie en het uitvoeringsprogramma dat we voorstellen, is dat er talloze verschillende contingenten denkbaar zijn en dat de verduurzamingsmarkt – inclusief koplopers met ambitie en potentie in de hoek van C1, C2 en B1 – ontzettend divers is en zal blijven. Al deze initiatieven zijn – in aantal en veelkleurigheid – nodig om de doelstellingen voor de gebouwde omgeving te halen. De contingentenaanpak dient die initiatieven te helpen te versnellen en op te schalen. We zien de contingentenaanpak dan ook niet als één centraal gestuurde aanpak van waaruit contingenten worden gevormd en op de markt gezet, maar als een sturingsfilosofie of mechanisme ("het cement tussen de stenen") gericht op de verdere ontwikkeling van de verduurzamingsmarkt als 'ecosysteem', met als doel:

¹ Waar in deze verkenning 'uitvoeringsprogramma versnelling verduurzaming (koop)woningen' wordt genoemd of kortweg 'uitvoeringsprogramma', bedoelen we een nieuw in te richten programmaorganisatie specifiek gericht op de contingentenaanpak.

- het marktaanbod voor verduurzaming landelijk en regionaal beter te ordenen en te verbeteren, waardoor veel efficiëntere uitvoering mogelijk wordt en capaciteit en middelen beter worden benut;
- te zorgen voor passende en kosteneffectieve verduurzamingsoplossingen en ondersteuning voor alle woningtypen/contingenten en typen woningeigenaren, waardoor de conversie toeneemt;
- en daarmee gemeenten te ondersteunen bij de uitvoering van de gebiedsgerichte aanpak;
- beschikbaar aanbod veel actiever naar woningeigenaren toe te brengen en op natuurlijke momenten beschikbaar te laten zijn en aan te reiken;
- aanbieders aan te zetten tot (a) specialisatie, (b) consortiumvorming en (c) het vergroten van de uitvoeringscapaciteit;
- en zo de verduurzaming van de (koop)woningen te versnellen.

In dit ecosysteem is er een breed besef dat iedere woning tussen nu en 2050 moet verduurzamen om minimaal te voldoen aan de standaard. Versnelling en opschaling is mogelijk doordat zowel woningeigenaren, gemeenten als uitvoerders worden ontzorgd via het gebruik van een woningplan en intermediairs, de vorming van contingenten en de beschikbaarheid van ondersteunende ICT-tools. De schaarse uitvoeringscapaciteit kan zo efficiënter worden benut. Dit is samengevat in Figuur 1.

Figuur 1: de meerwaarde voor bewoners/woningeigenaren, gemeenten en marktpartijen.

Diversiteit en meersporigheid

Het uitvoeringsprogramma zet in op meerdere sporen zodat er voor iedereen en iedere woning een passend aanbod is. Woningeigenaren hebben veel keuzevrijheid en mogelijkheden om de verduurzaming te laten aansluiten bij natuurlijke momenten en eigen wensen, en een duidelijk handelingsperspectief. Passend aanbod en ondersteuning zijn er ook voor woningeigenaren die wel willen, maar niet kunnen, bijvoorbeeld doordat financieringsmogelijkheden ontbreken of doordat zijzelf niet in staat zijn een dergelijk project op te pakken. Het programma gebruikt een woningplan als versneller die vraag en aanbod koppelt en het bewustzijn van woningeigenaren over het handelingsperspectief vergroot. ICT-tools zijn er om transparantie in de markt te brengen en vraag en aanbod eenvoudig te bundelen in contingenten. Hierdoor wordt de efficiëntie in de keten bevorderd. De vorming van de contingenten gebeurt gecoördineerd én organisch door gemeenten, energieloketten, intermediairs die collectieve acties organiseren, online vraagbundeling op het landelijk digitaal platform en andere platforms, door aanbieders die zelf woningeigenaren benaderen met een beproefde verduurzamingsoplossing of vanuit het uitvoeringsprogramma. Ook garanties op het bereiken van de standaard c.q. de beloofde energieprestatie maken idealiter onderdeel uit van het aanbod.

Landelijke regie, regionale uitvoering

De regie op de uitvoering van de verduurzaming vindt regionaal plaats in lijn met de transitievisies warmte. Centrale regie en coördinatie zijn er op de opschaling van voldoende passend aanbod, de uitwisseling van kennis en leerervaringen en het creëren van urgentie. Hierdoor levert de aanpak synergie met de gebiedsgerichte aanpak van gemeenten en het nieuwe Nationaal Programma Ondersteuning Gemeentelijke Warmtetransitie (hierna: NPOGW). Gemeenten kunnen de gebiedsgerichte aanpakken versnellen door het voorwerk op het gebied van ontzorging en verduurzamingsaanbod van de contingentenaanpak en marktpartijen inschakelen met kant-en-klare oplossingen voor bepaalde contingenten. Woningeigenaren kunnen de uitvoering van de verduurzamingsmaatregelen voor de gebiedsgerichte aanpak beter afstemmen op natuurlijke momenten.

Een integrale, adaptieve, gefaseerde strategie met veel aandacht voor slimme sturing en kennisontwikkeling

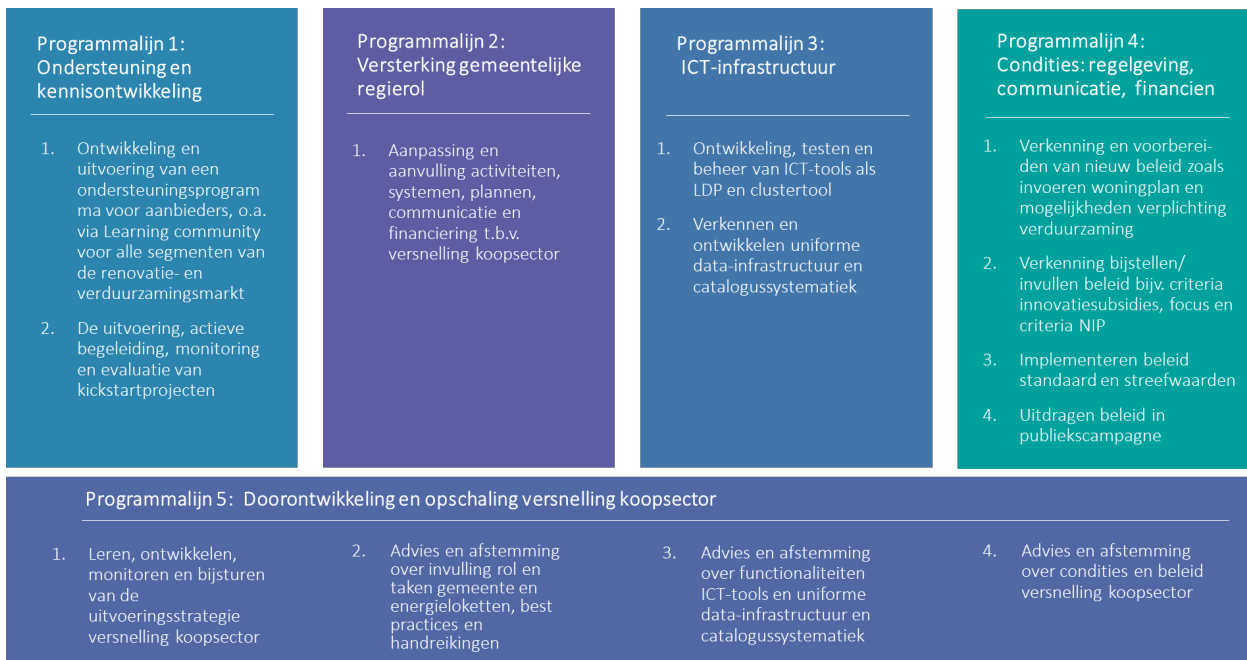
Om dit wensbeeld te realiseren, stellen we een strategie voor met de volgende kenmerken:

1. **Integraliteit:** kijken naar samenhang en het verbeteren van de zwakste schakel in de verduurzamingsaanpakken én naar de juiste incentives voor iedereen met een rol in het ecosysteem.
2. **Adaptief en langjarig:** de strategie is succesvol als het daadwerkelijk lukt om tot versnelling van de energietransitie in de koopsector te komen. Zowel op project- als programmaniveau moeten resultaten op kwantitatieve indicatoren worden gemonitord, zoals de conversie, het aantal verduurzaamde woningen, genomen maatregelen en de gerealiseerde investeringen/omzet ten opzichte van de verduurzamingsopgave in euro's. Er vinden in korte sprints/cycli verbeter- en detailleringlagen plaats en er kunnen slagvaardig interventies worden gedaan als de CO₂-reductiedoelen voor 2030 niet gehaald dreigen te worden.
3. Er is **veel aandacht voor kennisontwikkeling**, het ophalen van informatie en ervaringen en voor ondersteuning van de markt om het aanbod te verbeteren via kickstartprojecten, pilots en andere praktijkervaring.
4. **Landelijk beleid** wordt aangepast door specifieke voorwaarden en verplichtingen te verbinden aan subsidies, financiering en ondersteuning die sturen op het gewenste gedrag voor versnelling én dit wordt aangescherpt als versnelling en opschaling onvoldoende tot stand komen.
5. **Drie fasen:** tot 2025 worden tools ontwikkeld en getest en aanpakken en beleid verfijnd op basis van ervaring met de initiële woningplannen en verduurzaming via contingenten. Voor 2030 is er dan voor iedere woningeigenaar op basis van beproefde aanpakken een woningplan en daarbij passende oplossing. Tot 2050 kunnen de woningplannen worden uitgevoerd voorafgaand of tegelijk met de gebiedsgerichte aanpak.

Een strategie met vijf programmalijnen, waarvan er twee vallen onder het nieuw in te richten uitvoeringsprogramma

Deze strategie is verdeeld over vijf inhoudelijke programmalijnen, waarvan er twee vallen onder een nieuw in te richten *uitvoeringsprogramma versnelling verduurzaming (koop)woningen*.

1. *Ondersteuning en kennisontwikkeling* valt onder de verantwoordelijkheid van het nieuwe uitvoeringsprogramma.
2. Onze voorstellen rond *Versterking gemeentelijke regierol en uitvoeringskracht* dienen door gemeenten te worden uitgevoerd, daarbij ondersteund door het NPOGW, , in aansluiting bij de verkenning van Jos van Dalen en Ilonka Marselis.
3. Regie op de lijn *ICT-infrastructuur* valt nader te bepalen, maar we kunnen ons voorstellen dat het ministerie van BZK hierin de lead neemt.
4. De verantwoordelijkheid voor de juiste *Condities* ligt bij de rijksoverheid, met BZK als eerstverantwoordelijk ministerie.
5. En tenslotte valt de lijn *Doorontwikkeling en opschaling versnelling koopsector* ook onder het nieuw in te richten uitvoeringsprogramma versnelling verduurzaming (koop)woningen.

Figuur 2: een strategie met vijf programmaliijnen.

Voortzetting van de voorbereiding en aanstelling van een kwartiermaker voor een vliegende start

Het uitvoeringsprogramma bestaat bij aanvang uit een vast team van in ieder geval 5 fte. Dat wil zeggen een programmadirecteur, een teamlid verantwoordelijk voor het ondersteuningsprogramma (programmaliijn 1), twee teamleden die de programmadiirecteur ondersteunen bij de signalerings- en adviesfunctie naar de programmaliijnen 2, 3 en 4 en die invulling geven aan de monitoring en bijsturing van de strategie, en een teamlid voor de algemene secretariële ondersteuning. De teamleden hebben deels een beleidsachtergrond en deels achtergrond en netwerk in 'de business'. Voor de programmadiirecteur geldt in het bijzonder dat deze voeling moet hebben met beleid én markt, goed tussen beide moet kunnen bewegen en als gezaghebbend boegbeeld een volwaardige bestuurlijke gesprekspartner is. Het ministerie van BZK is opdrachtgever. De governance is samengevat in onderstaand organogram.

Figuur 3: voorstel voor programmaorganisatie en governance.

Binnen de budgetten die bij de Augustusbesluitvorming 2021 zijn vrijgemaakt voor het Nationaal Isolatieprogramma is voor de periode 2022 t/m 2024 reeds 3 miljoen euro per jaar gereserveerd voor de contingentenaanpak. Deze middelen lijken vooralsnog voldoende om het uitvoeringsprogramma te bekostigen, met de kanttekening dat uitgaande van een vierjarig programma voor 2025 nog dekking moet worden gevonden.

Het is belangrijk voor het succes van het programma dat het team zelfstandig kan opereren van het departement. En dus organisatorisch op enige afstand staat. Waar het team het beste kan worden ondergebracht dient nog te worden onderzocht. We adviseren zo snel mogelijk een kwartiermaker aan te stellen om deze organisatie, de ophanging en de benodigde financiering vorm te geven en tegelijkertijd de lopende inhoudelijke voorbereidingen van dit programma voort te zetten (kickstarts, clustertool, overige voorbereidingen), zodat na de zomer een vliegende start kan worden gemaakt met de strategie en het uitvoeringsprogramma.

Inhoudsopgave

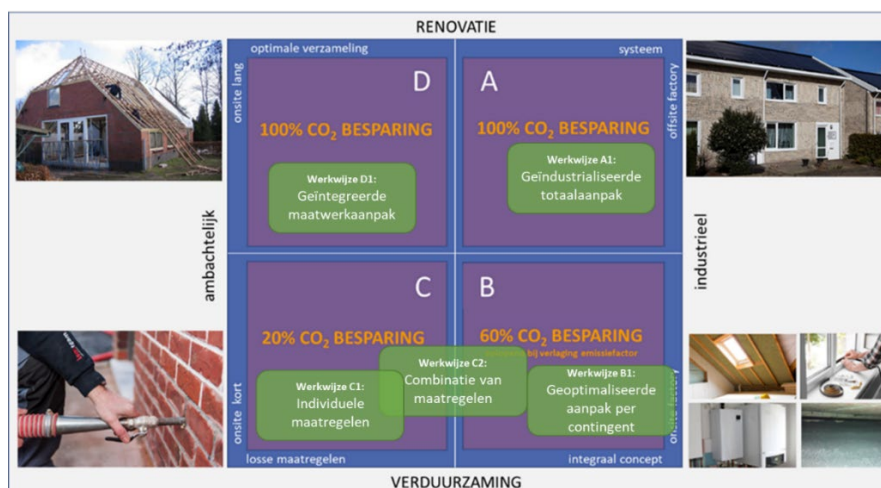
Samenvatting	iii
Inhoudsopgave	viii
1 Inleiding.....	1
1.1 Waaron een contingentenaanpak?	1
1.2 Verkenningsopdracht	3
1.3 Onze visie op de contingentenaanpak	4
1.4 Leeswijzer.....	5
2 Huidige situatie: knelpunten en bestaande initiatieven.....	7
2.1 Knelpunten voor versnelling	7
2.2 Bestaande initiatieven en ervaringen markt	7
3 Wensbeeld	9
4 Voorstel voor een strategie en uitvoeringsprogramma	14
4.1 Strategie	14
4.2 Het uitvoeringsprogramma versnelling verduurzaming (koop)woningen	21
5 Programmaorganisatie en governance.....	25
Afkortingen en gebruikte bronnen	27
Bijlage 1: Overzicht van gesprekspartners.....	28
Bijlage 2: Questions & Answers	29
Bijlage 3: Inventarisatie ontzorgingsinitiatieven TKI UE.....	33
Bijlage 4: Actietabel.....	37
Bijlage 5: Ideeën voor interventies	40
Bijlage 6: Voorstel inrichting Community of Practice (TKI UE)	41

1 Inleiding

1.1 Waarom een contingentenaanpak?

Vergaande verduurzaming van de particuliere woningvoorraad is cruciaal om de CO₂-reductiedoelen uit het Klimaatakkoord en de aangescherpte doelstelling in het kader van 'Fit-for-55' te realiseren. Die opgave is enorm: tot 2030 moet de uitstoot door koopwoningen met circa 3,8 Mton worden verlaagd ten opzichte van 1990, wat betekent dat 100.000-en woningen vergaand verduurzaamd moeten worden. Het tempo ligt nu te laag. Om woningen versneld te kunnen verduurzamen, is volgens verschillende adviezen een meer grootschalige collectieve aanpak nodig die profiteert van schaalvoordelen en efficiëntieverbeteringen.² Hierdoor kan de schaarse capaciteit van de bouw- en installatiebranche beter worden benut, hoeft niet iedere gemeente en woningeigenaar het wiel zelf uit te vinden en kunnen het isolatietempo omhoog en de kosten omlaag. TNO brak in het voorjaar van 2021 daarom een lans voor een 'contingentenaanpak', een werkwijze waarbij woningen met hetzelfde 'gebouw-DNA' - waarop dezelfde beproefde verduurzamingsoplossing kan worden toegepast – worden gebundeld en seriematig verduurzaamd.³ Deze belofte was voor de regietafel van het Klimaatakkoord Gebouwde Omgeving (KAGO) aanleiding om de contingentenaanpak als ontwikkelopgave te benoemen. Ook de Tweede Kamer toonde met het aannemen van twee moties belangstelling.⁴

Een werkgroep onder leiding van het ministerie van BZK en de NVDE, ondersteund door TKI Urban Energy (TKI UE), heeft van juni t/m september 2021 opties voor een contingentenaanpak uitgewerkt. Aan de hand van onderstaand kwadrantenmodel⁵ zijn drie aanpakken – aangeduid als C1, C2 en B1 – uitgewerkt voor segmenten met veel onbenut potentieel voor CO₂-besparing én kansen voor opschaling. Het belangrijkste advies: ontwikkel de drie aanpakken met een programmatische aanpak.

Figuur 4: het kwadrantenmodel van Jan Willem van de Groep. De percentages zijn een indicatie van de CO₂-besparing die in een woning wordt verondersteld bij toepassing van een bepaalde verduurzamingsoplossing. Zo wordt in kwadranten A en D bijvoorbeeld uitgegaan van verduurzaming naar CO₂-neutraal en in kwadranten B en C van minder vergaande maatregelen.

² Werkgroep versnelling energietransitie particuliere woningen, *De verduurzaming van koopwoningen in de hoogste versnelling*, oktober 2021.

³ TNO, *In de volgende versnelling naar een klimaatneutrale gebouwde omgeving slimmer, goedkoper en efficiënter aan de hand van contingenten*, februari 2021.

⁴ Moties van de leden Agnes Mulder en Grinwis (TK 2020-2021, 32813, nr. 708) en het lid Bisschop (TK 2020-2021, 32813, nr. 709).

⁵ Gideon / Building Transition Tribe, *Stimulering verduurzaming woningbestand*, 8 mei 2021.

De drie aanpakken zijn in het kort:

- **C1 – grootschalige toepassing van enkelvoudige maatregelen:** woningeigenaren verduurzamen hun huis stapsgewijs naar de standaard door achtereenvolgens verschillende bouwdeelen aan te pakken met enkelvoudige verduurzamingsmaatregelen, via collectieve acties die een intermediair in hun gemeente of regio organiseert.
- **C2 – opschaling via ‘totaalontzorgers’:** woningeigenaren verduurzamen hun woning ineens of in stappen naar de standaard, met integraal aanbod van een ‘totaalontzorgers’ die op basis van een woningopname een plan maakt voor de woning. Deze aanpak richt zich op minder gebruikelijke woningtypen die meer maatwerk vragen.
- **B1 – gestandaardiseerde integrale oplossingen per contingent:** marktpartijen ontwikkelen voor veelvoorkomende woningtypen een gestandaardiseerd en integraal aanbod dat de woning ineens naar de standaard brengt. De standaardisatie maakt snelle en seriematige verduurzaming van woningen mogelijk.

In de praktijk is in enkele gemeenten al een begin gemaakt met het gebruik van contingenten om de woningvoorraad te segmenteren en de transitie te versnellen (zie kader).

De Drechtsteden gaan voor nieuwe energie

De regio Drechtsteden bestaat uit zeven gemeenten en heeft ongeveer 289.000 inwoners. In de regio staan zo'n 127.000 woningen. De regio heeft een lange historie van intensieve gemeentelijke samenwerking die ook nadrukkelijk in energietransitie wordt voortgezet. In de vastgestelde Regionale Energiestrategie is de ambitie opgenomen om voor 2030 tenminste 20% aan energiebesparing te realiseren in de gebouwde omgeving.

Om invulling te geven aan deze ambitie stellen de zeven gemeenten gezamenlijk contingenten – de regio noemt het werkpakketten - op, die bestaan uit logische energie(besparings)maatregelen gericht op een specifieke doelgroep.

Een contingentenaanpak c.q. werkpakkettenaanpak loopt meerjarig, waardoor de regio Drechtsteden bewoners én lokale en regionale bouw- en installatiebedrijven ook meer voorspelbaarheid geeft. Op het moment van schrijven zijn er binnen de zeven Drechtsteden-gemeenten 20 werkpakketten geïnventariseerd waaronder ‘spijtvrije hybride warmtepomp’, ‘energiearmoede-huur’, ‘lekke VvE's’ en ‘dijkwoningen’.

Spijtvrije hybride warmtepompen voor particulieren

Categorie Warmtepompen

Publieke waarden

Selectiekenmerken

Geen
warmtenet
korte
termijn

Eigenaar-
bewoners

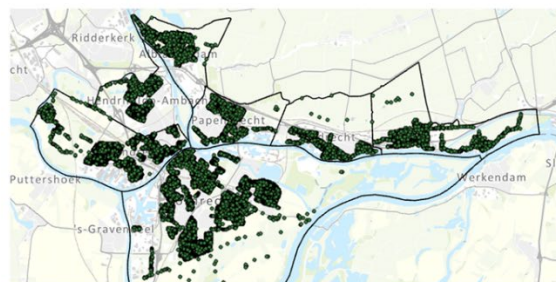
Eengezins-
woning

Kerncijfers

Aantal woningen 45.746

Bouwjaar (μ / σ) 1966 / 33

Kaart

De werkpakketten worden geprioriteerd op basis van de publieke waarden achter energiebesparing, zoals CO₂-besparing, kostenefficiëntie en een inclusieve transitie. Data-analyse op basis van buurt-, gebouw-, bewoners- en generieke kenmerken heeft vervolgens geholpen, om per werkpakket in kaart te brengen op welke (en hoeveel) gebouwen deze van toepassing is én waar deze gebouwen zich bevinden.

De regio verkent op dit moment de mogelijkheid om de gebouwde omgeving te digitaliseren en met behulp van ‘Smart / Digital Twins’ te integreren in de werkpakketten. Hiermee sluit men aan op landelijke ontwikkelingen rondom bijvoorbeeld het Landelijk Digitaal Platform.

Werkpakketten zijn herhaalbaar, opschaalbaar, zorgen voor efficiencywinst bij gemeenten en vergroten de kans om aan te sluiten bij natuurlijke momenten.

Hoewel harde data over het exacte versnellingspotentieel ontbreken – de aanpak is immers nieuw – zijn veel marktpartijen het eens over het feit dat er forse verbeteringen mogelijk zijn door vraagbundeling, het stroomlijnen van verkoop- en uitvoeringsprocessen en standaardisatie van de beleidsprocessen. Door het gebruiken van reeds beproefde oplossingen wordt geschat dat zeker 30% tot 50% ambtelijke efficiëntiewinst mogelijk is. Met hetzelfde aantal mensen kan het tempo dan 50% tot 100% omhoog. Procesinnovatie en standaardisatie van de uitvoering, specialisatie en kwaliteitsverbetering zullen naar verwachting eveneens tot forse efficiëntieverbeteringen in de markt leiden, zodat met de beschikbare uitvoeringscapaciteit meer maatregelen kunnen worden uitgevoerd. Optimalisatie van de klantreizen door betere matching van vraag en aanbod en benchmarking zullen de gemiddelde conversiegraad verbeteren. Nu zien we aanbieders met een conversie van 5% of minder, terwijl er ook verschillende aanbieders zijn met een conversiegraad van 50% of meer, zelfs tot 80% bij de wat eenvoudigere maatregelen. Het verhogen van de gemiddelde conversiegraad door succesvolle aanpakken over te nemen, leidt dan tot minder verliezen. Combinatie van deze procesverbeteringen bij bewoners, markt en gemeenten zou zeker een 50%-100% versnelling tot gevolg moeten hebben.

1.2 Verkenningsopdracht

De regietafel van het Klimaatakkoord Gebouwde Omgeving heeft een verkenningsopdracht geformuleerd om een programma te ontwikkelen om de contingentenaanpak in de praktijk te brengen. Jurgen de Jong (ministerie van BZK) en Gigi van Rhee (Stratelligence) hebben de verkenning uitgevoerd van oktober 2021 t/m januari 2022. De opdracht luidt:

Het doel van de opdracht is het ontwikkelen van een programmatische aanpak die de verduurzaming van particuliere woningen kan versnellen door keuze voor een of meer collectieve acties zoals voorgesteld door de werkgroep. Mogelijke onderdelen van deze aanpak kunnen zijn (1) vraag- en aanbodbundeling via het Landelijk Digitaal Platform; (2) aanpak via gemeenten, en (3) ontwikkeling van een data-tool.

Wij hebben onze opdracht vertaald in de volgende verkenningsvragen:

Wat is er nodig om de contingentenaanpak te laten slagen en bij te dragen aan versnelling van de energietransitie in de gebouwde omgeving?

1. Wat zijn de belangrijkste knelpunten en barrières voor opschaling en versnelling in de verduurzaming van particuliere koopwoningen?
2. Welke initiatieven passend bij drie grootschalige collectieve aanpakken zijn er al? Wat zijn hun ontwikkelingsstadium, ambitie en potentie? Welke kansen en barrières voor opschaling en versnelling zien we bij die initiatieven?
3. Wat is het wensbeeld: hoe werken de drie grootschalige collectieve aanpakken idealiter? Hoe functioneert de verduurzamingsmarkt / het 'ecosysteem' dan?
4. Wat is een succesvolle strategie om dat wensbeeld te realiseren? Hoe ziet die er op hoofdlijnen uit qua sturingsmechanismen, programmalijnen, instrumenten en acties? Wat zijn eventueel varianten?
5. Hoe kan de governance en organisatie voor uitvoering van de strategie eruitzien? Wat zijn de benodigde menskracht, middelen en tijd?

Aanpak

In de verkenning zijn twee sporen gevolgd. Ten eerste hebben we met het werk van de werkgroep en drie grootschalige collectieve aanpakken als uitgangspunt deskresearch uitgevoerd en een groot aantal gesprekken gevoerd met verschillende stakeholders over de vijf verkenningsvragen (zie bijlage 1 voor een overzicht van gesprekspartners). Ten tweede zijn er met middelen van het ministerie van BZK al twee ontwikkelingen in gang gezet die de contingentenaanpak ondersteunen:

1. Het opzetten van een aanjaagteam vanuit TKI Urban Energy dat bestaande ontzorgingsinitiatieven en aanbieders met kenmerken van C1, C2 en B1 inventariseert en begint met het bouwen aan een learning community gericht op doorontwikkeling en opschaling van marktaanbod. Ook worden drie kickstartprojecten geselecteerd die in ieder geval in de eerste helft van 2022 actief worden begeleid en waarvan de leerervaringen worden benut voor de community en de verdere uitwerking van het uitvoeringsprogramma.
2. Het opstellen van een programma van eisen voor een zogenoemde clustertool door TNO. Doel van deze tool is om eenvoudiger en preciezer contingenten te kunnen samenstellen. TNO werkt in nauwe afstemming met TKI Urban Energy en onderzoekt wat de gewenste functionaliteit van de tool is, onder welke voorwaarde de tool aanbieders kan helpen en hoe de ontwikkeling en het beheer van de tool georganiseerd en bekostigd zouden kunnen worden.

Scope

In de verkenning zijn we ervan uitgegaan dat de contingentenaanpak zich in eerste instantie richt op de verduurzaming van grondgebonden particuliere koopwoningen. Verenigingen van Eigenaars / appartementengebouwen kennen een geheel eigen dynamiek en vragen andere procesondersteuning en financiering en daarmee een specifiek marktaanbod. Wel zou je kunnen zeggen dat veelvoorkomende typen appartementengebouwen contingenten zijn en daarmee uiteindelijk weer onderdeel van de strategie zijn. In de gesprekken hebben we nadrukkelijk wel steeds parallellen met de sociale huursector / corporatiemarkt gelegd, om te bezien of ervaringen met opschaling (onder andere uit de Renovatieversneller) kunnen worden vertaald naar de particuliere markt.

1.3 Onze visie op de contingentenaanpak

Wat is een contingent?

Onder een contingent verstaan we in de verkenning een verzameling woningen of bouwdelen waarop seriematig een (beproefde) verduurzamingsoplossing kan worden toegepast waarmee de woning – ineens of in stappen – naar tenminste de standaard wordt verduurzaamd. Een contingent kan worden bepaald aan de hand van ondermeer:

- Bouwperiode van de woning,
- Type woning (eengezins-/meergezinswoning, tussenwoning/hoekwoning/2-onder-2-kap/vrijstaand/appartement),
- Type dak, vloer, gevel, ramen, ventilatie,
- Huidige/toekomstige warmtevoorziening in de transitievisie warmte (TVW),
- Huidig isolatieniveau en noodzaak voor groot onderhoud (vochtige kruipruimte, rotte kozijnen),
- Kenmerken van het huishouden (leeftijd, opleiding, gezinssamenstelling, sociaaleconomische klasse, leefstijl).

Contingenten kunnen dus langs talloze assen worden samengesteld. Eén woning kan daarmee logischerwijs in meerdere contingenten vallen en contingenten kunnen heel verschillend van omvang zijn. Gezien het doel van versnelling en opschaling moet een contingent voldoende groot zijn om voorspelbaarheid en continuïteit in de werkvoorraad te kunnen creëren voor aanbieders.

De contingentenaanpak als sturingsmechanisme voor ontwikkeling en opschaling van de markt

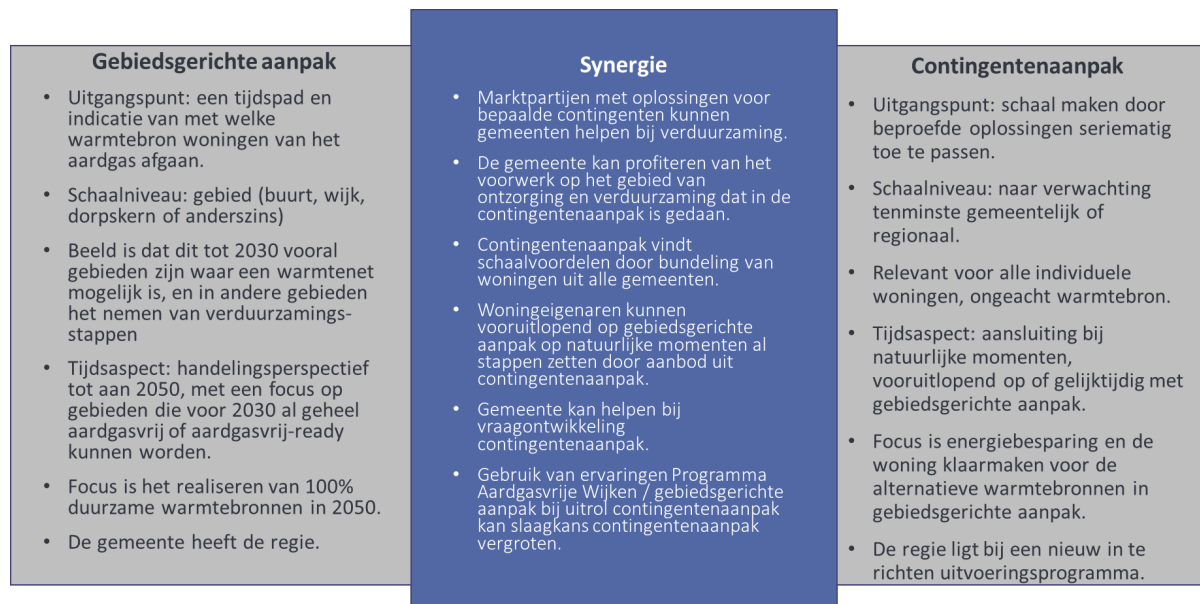
Onze opdracht is een programma uit te werken waarmee de contingentenaanpak versnelling kan realiseren. Dat programma moet rekenschap geven van het feit dat er veel contingenten denkbaar zijn en dat de verduurzamingsmarkt – inclusief koplopers met ambitie en potentie in de hoek van C1, C2 en B1 – ontzettend divers is en voorlopig zal blijven. We zullen ook betogen dat al deze initiatieven – in aantal en veelkleurigheid – nodig zijn om de doelstellingen voor de gebouwde omgeving te halen. De contingentenaanpak dient die initiatieven te ondersteunen. We zien de contingentenaanpak dan ook niet als één centraal gestuurde aanpak van waaruit contingenten worden gevormd en op de

markt gezet, maar als een sturingsfilosofie of mechanisme (“het cement tussen de stenen”) gericht op de verdere ontwikkeling van de verduurzamingsmarkt als ‘ecosysteem’, met als doel:

- de verduurzamingsvraag landelijk en regionaal transparant te maken en beter te ordenen in voorstelbare bouwstromen, waardoor veel efficiëntere uitvoering mogelijk wordt en capaciteit en middelen beter worden benut;
- te zorgen voor passende en kosteneffectieve verduurzamingsoplossingen en ondersteuning voor alle woningtypen/contingenten en alle typen woningeigenaren, waardoor de conversie toeneemt;
- en daarmee gemeenten te ondersteunen bij de uitvoering van de gebiedsgerichte aanpak;
- beschikbaar aanbod veel actiever en transparant naar woningeigenaren toe te brengen en op natuurlijke momenten beschikbaar te laten zijn en aan te reiken;
- aanbieders aan te zetten tot 1) specialisatie, 2) consortiumvorming en 3) opschaling (het vergroten van de uitvoeringscapaciteit);
- en zo de verduurzaming van de (koop)woningen te versnellen.

De relatie met de gebiedsgerichte aanpak

De contingentenaanpak is een aanvulling op de gebiedsgerichte aanpak (voorheen wijkgerichte aanpak). De contingentenaanpak maakt het proces om woningen in de gebiedsgerichte aanpak te verduurzamen eenvoudiger doordat er voor alle woningen, verwarmingsopties en bewoners passende kant-en-klare verduurzamingsoplossingen beschikbaar gemaakt worden. Door de schaal- en efficiëntievoordelen zijn deze oplossingen sneller en tegen lagere kosten te realiseren. Daarnaast wordt geïnvesteerd in verschillende aanpakken om de klantreis te ondersteunen zodat er voor iedereen een passend ondersteuningsaanbod inclusief financiering te vinden is. Woningeigenaren kunnen vooruitlopend op of gelijktijdig met de gebiedsgerichte aanpak aan de slag met de verduurzaming van de woning. Hierdoor zijn er meer opties om de maatregelen te laten aansluiten bij natuurlijke momenten, wensen en mogelijkheden van de woningeigenaren.

Figuur 5: synergie tussen contingentenaanpak en de gebiedsgerichte aanpak.

1.4 Leeswijzer

Het eindverslag van onze verkenning bestaat uit een managementsamenvatting en het volledige rapport met een Q&A-lijst (bijlage 2) die antwoord geeft op veelgestelde vragen over de contingentenaanpak. Dit rapport is als volgt opgebouwd:

-
- Hoofdstuk 2 geeft een analyse van de huidige situatie en een overzicht van de ontzorgingsinitiatieven die er al zijn en de kansen en barrières voor ontwikkeling en opschaling.
 - Hoofdstuk 3 schetst het wensbeeld: hoe zou de verduurzamingsmarkt als 'ecosysteem' – inclusief een contingentenaanpak - over enkele jaren kunnen functioneren?
 - In hoofdstuk 4 zijn een strategie en uitvoeringsprogramma uitgewerkt om dat wensbeeld te realiseren.
 - Hoofdstuk 5 doet een voorstel voor een programmaorganisatie en governance.

2 Huidige situatie: knelpunten en bestaande initiatieven

2.1 Knelpunten voor versnelling

Het eindverslag van de werkgroep versnelling energietransitie particuliere woningen, het vertrekpunt van onze verkenningsopdracht, gaf al een goede schets van de enorme opgave die de verduurzaming van de koopsector is en analyseerde tevens de oorzaken van het uitblijven van de noodzakelijke versnelling. Als kernprobleem werd benoemd dat **de markt voor integrale verduurzaming van particuliere woning nog niet volwassen is en er nog geen sprake is van goed samenspel tussen vraag en aanbod**. Het verslag benoemt verschillende oorzaken die te maken hebben met vraagontwikkeling, aanbodontwikkeling, ICT en data en verschillende condities (publieksvoorlichting, wet- en regelgeving, subsidies en financiering). De analyse is in onderstaand kader kort samengevat. De bevindingen van onze verkenning bevestigen dit beeld.

Probleemanalyse van de werkgroep versnelling energietransitie particuliere woningen

- De investeringsbereidheid van woningeigenaren in vergaande verduurzaming is om een veelheid aan redenen laag (gebrek aan vertrouwen, onduidelijkheid, opzien tegen het gedoe, gebrek aan handelingsperspectief, lange terugverdientijden etc.)
- Iedere woning en ieder huishouden is anders. Tot een aantrekkelijke propositie komen, vraagt veel maatwerk en is kostbaar.
- De conversie van integrale verduurzamingsproposities is laag.
- Gebrek aan continuïteit en voorspelbaarheid van de vraag, maakt onder andere dat er nog nauwelijks aanbod is gericht op integrale verduurzaming van woningen.
- Het organiseren van zulk aanbod vraagt samenwerking tussen verschillende aanbieders/leveranciers. Dit is complex en leidt tot hoge organisatiekosten.
- Aanbieders kunnen moeilijk groeifinanciering aantrekken.
- Data over woningen zijn beperkt, niet eenduidig opgeslagen, niet goed ontsloten en niet gedeeld binnen de keten. Dit bevordert onder andere tegenstrijdige adviezen van aanbieders aan woningeigenaren.
- Er is geen langjarige duidelijkheid over de doelstellingen van het beleid, einddoelen per woningtype, subsidie- en financieringsmogelijkheden.
- Tevens ontbreekt een eenduidige en consequente communicatielijns vanuit de rijksoverheid en een gemeenschappelijke taal die een bredere groep woningeigenaren aanspreekt en aansluit bij hun (latente) behoeften.
- Een verplichting voor verduurzaming van bestaande woningen ontbreekt.
- Subsidies zijn in volume ontoereikend, niet voldoende toegankelijk en bekend en sturen nog te zeer op het nemen van enkelvoudige maatregelen.
- De aantrekkelijkheid, toegankelijkheid en eenvoud van financieringsopties kan nog worden verbeterd.

2.2 Bestaande initiatieven en ervaringen markt

In de verkenning hebben we een groot aantal partijen gesproken die een rol hebben in de versnelling van de verduurzaming van (koop)woningen (zie bijlage 1). Ook heeft TKI Urban Energy een (her-nieuwde) inventarisatie van ontzorgingsinitiatieven gedaan op basis van deskresearch, een online enquête en enkele interviews. Onder andere de initiatieven die eerder deelnemen aan de Community of Practice Ontzorging van het ministerie van BZK en NVDE zijn benaderd. De inventarisatie omvat ruim 60 initiatieven met een aanbod dat past bij C1, C2 of B1 of met ambitie en potentie in die richting te ontwikkelen (zie bijlage 3).

De initiatieven zijn zeer divers van aard. Zij verschillen van elkaar in het al dan niet gericht zijn op afgebakende segmenten, hun verzorgingsgebieden en het ambitieniveau. De schaal van de typische 'totaalontzorgers' is momenteel nog maar klein en hun groeiwensen verschillen. De meeste partijen

zijn te identificeren als C1- en C2-partij of een combinatie daarvan. Er zijn nog relatief weinig partijen die zich richten op gestandaardiseerde integrale oplossingen voor specifieke woningtypen (B1).

Per type (C1/C2/B1) verschillen de specifieke uitdagingen voor versnelling:

- Uitdaging bij de grootschalige toepassing van enkelvoudige maatregelen (C1) zijn de integraliteit en samenhang van alle maatregelen in de eindsituatie en de uitvoering van 'lastige' maatregelen in tegenstelling tot het laaghangend fruit zoals zonnepanelen;
- Voor C2-totaalontzorgers zijn de opschaling en vraagbundeling grote knelpunten, o.a. door het ontbreken van groeifinanciering en de doorontwikkeling van de eigen bedrijfsprocessen ;
- Bij gestandaardiseerde integrale oplossingen (B1) moet een oplossing gevonden worden voor maatwerkwenen en de mogelijkheid van stap-voor-stap verduurzaming. Alles in een keer aanpakken is voor veel woningeigenaren alleen bij verhuizing of een grootschalige renovatie ideaal vanwege het 'gedoe', de overlast en de omvang van de benodigde investering.

Een beter aanbod in combinatie met procesinnovatie door de markt is onvoldoende om versnelling te veroorzaken. Een actieve en slimmere benadering van de woningeigenaren is nodig, zonder dat dit de schaarse uitvoeringscapaciteit van de markt te zeer belast. Uitvoerende marktpartijen zijn nu veel tijd kwijt aan het verkoopproces en klantinteractie, terwijl de conversiegraad laag ligt. Veel woningeigenaren haken bovendien voortijdig af.

Woningeigenaren voelen onvoldoende de noodzaak tot verduurzaming. Er is meer urgentie nodig. Voor deze versnelling is een duidelijk eindbeeld essentieel, maar duidelijkheid over de transitievisies warmte en de standaard en streefwaarden ontbreken nog zowel bij woningeigenaren als marktpartijen. Normering en gerichte financiële prikkels kunnen helpen om te versnellen, maar de huidige overspannenheid van de markt hindert diegene die al wél wil verduurzamen. De vraagkant is bovendien zeer divers. Klantbehoeften lopen uiteen waardoor er verschillende bewonersreizen nodig zijn. Dit vraagt diversiteit en specialisatie in de markt. Verschillende typen aanbieders en ontzorgers zullen nodig zijn om de hele markt te kunnen bedienen.

Automatisering en ICT-ontwikkeling worden gezien als kernelementen voor succes, net als ketenintegratie. ICT-tools zoals het Landelijk Digitaal Platform (LDP) moeten open source zijn. Ook moeten de verschillende ICT-trajecten beter op elkaar worden aangesloten. De markt ziet mogelijkheden voor de door TNO te ontwikkelen clustertool, maar er zijn nog veel vragen over de onderliggende technologie, te gebruiken kenmerken, overlap met andere initiatieven, eigendom en doelgroep.

Vanuit de gevoerde gesprekken en de respons op de uitgezette enquête bij marktpartijen zijn grote vaker genoemde obstakels voor opschaling onafhankelijk van het type aanbod:

- De beperkte uitvoeringscapaciteit/geschoold personeel in de markt, die versnelling hindert en waardoor aanbieders ook weinig noodzaak hebben te innoveren of samen te werken.
- De congestieproblematiek. Beperkte netwerkcapaciteit frustreert op veel plekken de overstap naar (deels) elektrische verwarmingsopties.
- Financiering van de vraag, voorraadfinanciering voor uitvoerders en financiering van de groei van kleinere ontzorgers en intermediairs.
- Onvoldoende voorspelbaarheid en continuïteit van de vraag die efficiënte planning bemoeilijken.
- Momenteel ook de beschikbaarheid van installaties (warmtepompen) en materiaal door vertraging leveringen waardoor natuurlijke momenten niet kunnen worden benut.
- Geen grip op grootschalige projecten die een stap verder gaan dan een kleine pilot.
- Weinig ruimte voor iteratieve verbeteringen in projecten: een voorstel moet dé oplossing zijn.
- Beperkte beschikbaarheid van betrouwbare woningdata.

3 Wensbeeld

In dit hoofdstuk 3 schetsen we hoe de verduurzamingsmarkt als ecosysteem wat ons betreft over een aantal jaar idealiter zou moeten functioneren en welke mechanismen er dan voor zorgen dat de verduurzaming van de particuliere woningvoorraad in een hogere versnelling komt.

Breed besef dat iedere woning tussen nu en 2050 aan de beurt komt, urgentiegevoel en vraag

Onze verkenning bevestigt eerdere onderzoeken dat het urgentiegevoel onder het grootste deel van de woningeigenaren nog beperkt is en de vraag naar meer vergaande verduurzaming(-spakketten) nog klein. Vraagontwikkeling is een belangrijke randvoorwaarde voor verbetering en opschaling van het aanbod. Overheid en markt moeten hier samen aan werken, met als doel een breed besef dat iedere woning tussen nu en 2050 aan de beurt komt en dat je als huiseigenaar beter eerder dan later in actie kunt komen en daarbij niet het risico loopt dat wat je doet binnen de technische levensduur moet worden vervangen. Hier zijn volgens ons een langlopende, veel gerichtere publiekscampagne én normering voor nodig (gesteund door vrijwel alle gesprekspartners). Subsidies en financieringsinstrumenten voor woningeigenaren zijn consistent met die normering en ondersteunen vergaande verduurzaming qua voorwaarden en toegankelijkheid.

Diversiteit in klantreizen en marktaanbod blijft, veel sneller naar aanbod dat écht past

Er zijn grote verschillen in de verduurzamingspakketten nodig om alle woningtypen vergaand te verduurzamen. Dit hangt af van bouwtype en bouwjaar, maar ook van de onderhoudsstaat en al uitgevoerde energiebesparende maatregelen. Woningeigenaren verschillen ook sterk van elkaar. De één wil volledig ontzorgd worden en de ander klust graag zelf. De één wil alles in een keer (laten) doen, de ander stap-voor-stap alle onderdelen van de woning aanpakken. De één verduurzaamt het liefst individueel op een voor hem of haar gunstig moment. De ander komt graag samen met buurtbewoners in actie met hulp van een lokale energiecoöperatie. Dit betekent veel verschillende klantreizen met verschillende rollen voor woningeigenaren (zie Figuur 6). Passend aanbod en ondersteuning zijn nodig voor alle doelgroepen, ook voor woningeigenaren die wel willen, maar niet kunnen, bijvoorbeeld doordat financieringsmogelijkheden ontbreken of doordat zijzelf niet in staat zijn een dergelijk project op te pakken. Het complete aanbod voor de contingentenaanpak in het wensbeeld bevat dus technische oplossingen om te verduurzamen, financieringsoplossingen en ondersteuningspakketten voor alle typen woningeigenaren. Ook garanties op het bereiken van de standaard c.q. de beloofde energieprestatie maken idealiter onderdeel uit van het aanbod.

Bewonersreis

Bewust worden: bewoners wijzen op het belang en de voordelen van verduurzaming	Oriënteren: bewoners zoeken betrouwbare, toegankelijke en eenduidige informatie	Voorbereiden: bewoners zoeken informatie over verschillende aanbieders (offertes) en uitvoeropties	Financieren: bewoners zoeken toegankelijke transparante en passende financieringshulpmiddelen	Beslissen: bewoners willen inzicht in voor- en nadelen beperkt aantal opties, wat er gaat gebeuren en wat zij moeten doen	Realiseren: bewoners hebben behoefte aan een aanspreekpunt, heldere planning, onafhankelijke controle bij oplevering	Ervaren: bewoners willen advies over gebruik en vervolg, tips en antwoord bij vragen
--	---	--	---	---	--	--

Bewoner heeft rol:

Gebruiker	Woningopname digital + warm	Woningabonnement: full service					
Opdrachtgever		Offertes aanleveren en hulp bij interpretatie en beslissen, bouwbegeleiding			Optie incl. financiering		Beheren/onderhouden
Opzichter		Offertes aanleveren en hulp bij interpretatie en beslissen, optie incl. financiering			Particulier toezicht		
Regisseur		Offertes aanleveren	optie	Particulier projectmanagement			
Monteur/stagiair		Offertes en instructie	Zelf plaatsen/monteren/voorbereiden		Levering onderdelen & aansluiting systemen		
Aannemer		Technische spec. Aanleveren	Professionele Doe het zelf				

Figuur 6: verschillende klantreizen en rollen van de woningeigenaar.

Hoofdstuk 2 laat de huidige verscheidenheid in marktaanbod en ontzorgingsinitiatieven zien, allen met het nodige succes voor hun eigen doelgroep. Alle succesvolle initiatieven hebben bestaansrecht en zijn ook nodig om de opgave te kunnen realiseren. In het ecosysteem behouden we deze diversiteit. Nieuw is dat woningeigenaren proactief via de juiste klantreis in één keer naar het passende aanbod worden toegeleid en de klantreis daarmee efficiënter en korter wordt. Woningeigenaren die nog niet willen verduurzamen, worden verleid dit toch te doen doordat de mate van ondersteuning over verloop van tijd afneemt, in 2050 alle woningen aan de standaard moeten voldoen en bij onvoldoende voortgang er steeds meer dwingende instrumenten van de plank worden gehaald.

Een woningplan als versneller

Alle woningeigenaren maken of krijgen een plan voor verduurzaming van hun woning. Zo'n woningplan kennen we nu al in verschillende vormen: een 'woningplan light' via de quickscan op het landelijke digitaal platform www.verbeterjehuis.nl of andere websites (meestal één ster, zie kader), het energielabel en de vermelde verduurzamingsmaatregelen die je kunt nemen, een gecertificeerd maatwerkadvies of een ander plan-op-maat opgesteld door een C2-totaalontzorgder (drie sterren en hoger, zie kader). Een woningplan geeft duidelijkheid over de maatregelen die nodig zijn om te verduurzamen naar het eindbeeld en de investeringen die de woningeigenaar in eens of in stappen moet doen. In algemene zin vergroot het woningplan het bewustzijn en het urgentiegevoel om in actie te komen en geeft handelingsperspectief. Het woningplan wordt een sleutel tot versnelling op het moment dat we het standaardiseren en digitaliseren. Een vast minimumformat maakt bijvoorbeeld mogelijk dat verschillende aanbieders delen van het plan in stappen uitvoeren, en de uit te voeren maatregelen al akkoord zijn zodat zij nauwelijks verkoopkosten hebben. Een digitaal woningplan – geregistreerd in bijvoorbeeld het LDP – maakt mogelijk dat woningeigenaren veel sneller de juiste aanbieder kunnen vinden of actief een aanbod kan worden gedaan. Het woningplan en de onderliggende data kunnen ook worden gebruikt om contingenten te vormen. Niet voor alle woningeigenaren zal het nodig zijn een heel gedetailleerd woningplan op te stellen. Naar verwachting is het voldoende dat voor een deel van de woningen een uitgebreid woningplan wordt gemaakt en dat de overige vergelijkbare woningen daarop kunnen meelifen.

Een 5-sterren systematiek voor woningplannen:

- * *woningplan gebaseerd op veel toegepaste maatregelen per type woning*
 - ** *woningplan gebaseerd op openbare woningdata van woning*
 - *** *woningplan gebaseerd op door woningeigenaar aangevulde data, foto's en wensen*
 - **** *woningplan gebaseerd op warme opname en gesprek met adviseur*
 - ***** *woningplan aangevuld met nauwkeurig opgemeten data waarop bestek kan worden gebaseerd*
-

Het LDP, de onderliggende datainfrastructuur en gekoppelde platforms en tools zorgen voor transparantie en efficiencywinst

Greenhome en De Twee Snoeken ontwikkelen het landelijk digitaal platform www.verbeterjehuis.nl door. Op het nieuwe LDP (verwachte lancering september 2022) kan de individuele woningeigenaar vrijwel de hele verduurzamingsklantreis digitaal afleggen, van eerste oriëntatie en het maken en doorrekenen van een plan voor de woning tot het vinden van aanbieders en financiers. Het LDP, de rekenkern en data-infrastructuur bieden óók geavanceerde functionaliteit voor (a) het bundelen van vraag, via deelname aan collectieve acties c.q. organisatie hiervan als aanbieder, (b) het (vrijwel) geautomatiseerd offrenen door aanbieders en (c) het koppelen van andere ICT-systemen en -platforms. De bijdrage van deze tools en data in het ecosysteem is als volgt:

- Woningeigenaren krijgen via het LDP snel en eenvoudig gepersonaliseerde informatie over de actuele plannen van de gemeente voor het aardgasvrij maken van wijk, buurt of dorp, welk eindbeeld voor de woning uit die plannen volgt (voor zover al beschikbaar) en wat de standaard en streefwaarden zijn voor de betreffende woning.

- Woningeigenaren kunnen via de quickscan een 'woningplan light' maken met indicatieve kosten en besparingen (twee-sterren-plan) of een uitgebreider woningplan via de zogenoemde 3D-keuzehulp (drie-sterren-plan). Met behulp van een digitaal 3D-model van de woning kan een groot aantal verduurzamingsmaatregelen en –pakketten worden samengesteld en doorgerekend.
- Bestaande data over de woning en gegevens die de woningeigenaar of een adviseur namens hem invult, worden opgeslagen in een 'digitaal woningpaspoort'. Met toestemming van de eigenaar kan de data worden gedeeld met potentiële aanbieders. Een digitaal woningpaspoort vermindert dubbelwerk, verbetert de kwaliteit van adviezen en offertes en versnelt zo het proces.
- Op basis van het paspoort en bij instemming wordt de woningeigenaar door het platform actief gewezen op lopende collectieve inkoopacties die aansluiten bij het woningplan of een beschikbaar B1-verduurzamingsaanbod.
- Door de eerdergenoemde standaardisatie van het woningplan zijn aanbod, offertes en prijzen van verschillende aanbieders transparant en goed vergelijkbaar. Die standaardisatie en transparantie leiden over het algemeen tot lagere prijzen en meer kwaliteit.
- Aanbieders kunnen met deze infrastructuur steeds verder geautomatiseerd offereën, hebben hierdoor lagere saleskosten en houden meer tijd en capaciteit over om werk uit te voeren. Hierdoor kan met beschikbare capaciteit meer werk worden verzet.
- Aan het LDP en de onderliggende datainfrastructuur worden in de eerste fase van het programma steeds meer andere platforms en tools gekoppeld, die het beschreven mechanisme verder versterken. Twee concrete ontwikkelingen die al genoemd kunnen worden, zijn (1) een zogenoemd 'aanbiedersplatform', dat de werkvoorbereiding en logistiek van verschillende aanbieders en leveranciers die in een woning werk doen, ondersteunt en (2) een clustertool waarmee contingenten woningen kunnen worden bepaald waarop eenzelfde verduurzamingsoplossing kan worden toegepast.

Regionale uitvoering in publiek-private netwerken

Uit vele programma's en onderzoeken rond verduurzaming van bestaande koopsectoren blijkt dat betrokkenheid van / samenwerking tussen de gemeente, bewonersinitiatieven en lokale aanbieders de kans op een succesvolle klantreis aanzienlijk vergroot. Illustratief is bijvoorbeeld dat verschillende intermediairs aangeven dat een collectief aanbod op briefpapier van de gemeente steevast hogere conversie oplevert dan acties onder eigen naam. Wij zien óók voor de contingentenaanpak lokale/regionale uitvoering en samenwerking tussen overheid en markt als een cruciale voorwaarde voor succes. Verduurzaming van de koopsector is weerbaar, omdat iedere woningeigenaar individueel de investeringsbeslissing neemt en dit in eigen tempo doet. Het juiste moment is voor iedereen anders. Versnelling vraagt dat het juiste aanbod op natuurlijke momenten beschikbaar is, dat woningeigenaren actief worden gevolgd en dat als het even niet uitkomt een aanbod meerdere malen – zelfs over jaren – wordt herhaald en aangepast.

Wensbeeld is wat ons betreft dat je regionaal of provinciaal een ecosysteem hebt dat er globaal als volgt uit ziet (en die regionale/provinciale ecosystemen hebben samen landelijke dekking):

- De gemeente in haar regierol voor het opstellen en uitvoeren van de transitievisie warmte en uitvoeringsplannen;
- Gemeente(n)/de provincie als opdrachtgever/eindverantwoordelijke voor het energieloket en uitvoerende intermediairs en als publieke, betrouwbare afzender;
- Als betrouwbare en onafhankelijke 'bondgenoot' van woningeigenaren, een professioneel opererend 'energieloket 2.0' dat vooral in de eerste fasen van de klantreis helpt, vervolgens doorverwijst maar waar woningeigenaren gedurende de hele klantreis op terug kunnen vallen. Nieuwe taken van het 'energieloket 2.0' zijn ondermeer het initiëren van woningplannen, het voeren van een klantvolgsysteem, hulp bij het (collectief) aanvragen van subsidies, het organiseren van financieel advies, monitoring en evaluatie van de effectiviteit van ontzorgingsaanpakken en het signaleren van lacunes in beschikbaar verduurzamingsaanbod voor bepaalde contingenten.

- Optioneel: samenwerking met lokale bewonersinitiatieven / energiecoöperaties met vrijwilligers die helpen met bijvoorbeeld wijkactiviteiten, bijeenkomsten, woningopnames, keukentafelgesprekken, 'huisfluistersessies' etc.
- Eén of meer uitvoerend intermediairs gericht op sales en vertaling van wensen/woningplannen in concreet aanbod en offertes. Zij worden door hun opdrachtgevers (gemeenten/provincies) geselecteerd, aangestuurd en afgerekend op harde indicatoren als aantallen verduurzamingsmaatregelen/verduurzaamde woningen, conversie en gerealiseerde investeringen van particulieren per euro publiek geld (multipliereffect). Deze intermediairs structureren en ontsluiten de lokale/regionale markt van bouw- en isolatiebedrijven, installateurs, zonnepanelenbedrijven, maar ook C2-totaalontzorgers of bedrijven/consortia met B1-aanbod. De organisatievorm van deze intermediairs kan variëren: een maatschappelijk energiedienstenbedrijf waarin overheden en marktpartijen participeren, een coöperatieve ESCo, een marktpartij die door gemeenten/een provincie wordt gecontracteerd, een regionaal marktplein dat wordt ingericht of het LDP en verbonden platformen als virtuele/online intermediair.
- De lokale/regionale aanbieders zelf als uitvoerders van de verduurzamingsmaatregelen. Zij richten een groot deel van hun diensten via uitvoerend intermediairs, die een groot deel van de verkoop en klantcontacten uit handen nemen.

Gecoördineerde én organische bepaling van contingenten, omvang van enkele tientallen tot honderden

We hebben al aangegeven dat we de contingentenaanpak niet als één centraal gestuurde aanpak of regeling zien. Een centrale uitrol waarbij contingenten top-down worden bepaald en/of als 'mandjes' op de markt worden gezet, is onzes inziens niet uitvoerbaar, gezien de grote diversiteit in woningen en wensen van eigenaren en de rol die gemeenten willen en kunnen pakken. Uit de voorgaande elementen in dit hoofdstuk volgt dat contingenten deels gecoördineerd en deels organisch worden bepaald en door verschillende partijen op basis van een uniforme categorisering:

1. Door gemeenten, hun energieloketten en samenwerkingspartners in de markt bij het vaststellen en uitvoeren van de transitievisies warmtes en uitvoeringsplannen voor wijken, dorpen en buurten die voor 2030 van het gas af gaan.
2. Door uitvoerend intermediairs die – al dan niet in opdracht van een gemeente of provincie – collectieve acties organiseren gericht op woningen waarvoor de alternatieve warmteoplossing nog niet bekend is.
3. Door online vraagbundeling op het LDP en verbonden platforms, geheel of grotendeels zonder tussenkomst van een uitvoerend intermediair.
4. Die aanbieders die hun markt voor een beproefde verduurzamingsoplossing willen vergroten en actief woningen en huishoudens gaan benaderen bij wie die oplossing ook past.
5. Tot slot kan ook een landelijk programma specifieke contingenten definiëren waarvoor de markt gevraagd wordt passend aanbod te ontwikkelen. Dit geldt voor woningen en wensen waarvoor nog geen of nog onvoldoende werkend aanbod bestaat.

Een woning kan logischerwijs dus onderdeel uitmaken van meerdere contingenten. We verwachten dat contingenten die in een concreet project daadwerkelijk snel en seriematig worden verduurzaamd in eerste instantie zullen bestaan uit enkele tientallen en uiteindelijk mogelijk honderden woningen.

Stimulering en ondersteuning van marktpartijen, landelijke regie op de ontwikkeling en opschaling van aanbod

Aanbieders en toeleveranciers van verduurzamingsmaatregelen werken systematisch aan kwaliteitsverbetering en opschaling van hun aanbod. In het ecosysteem worden marktpartijen hierin op verschillende manieren gestimuleerd en ondersteund. Allereerst gaat van de ontwikkeling van het LDP en de transparantie in offerteopbouw, prijsstelling en klantbeoordelingen een algemene prikkel uit tot kwaliteitsverbetering, efficiëntere bedrijfsvoering en kostenreductie. Steeds meer aanbieders zullen hun diensten gaan aanbieden via het LDP, andere platforms en uitvoerend intermediairs, vanwege de

leads die dat voor hen genereert, verlaging van sales- en offertekosten, hogere conversie, betere benutting van uitvoeringscapaciteit, minder ontwerp- en uitvoeringsfouten en uiteindelijk meer volume/omzet. Deze beweging wordt kracht bijgezet door een keurmerk voor ontzorgingsinitiatieven/aanbieders dat consumenten de zekerheid geeft dat (1) het aanbod de woning ineens of in stappen naar het eindbeeld brengt (met prestatiegaranties) en (2) consumenten daarbij op een bepaald niveau kunnen worden ontzorgd.

Daarnaast worden marktpartijen vanuit een langlopend ondersteuningsprogramma op verschillende manieren ondersteund. Het programma ondersteunt niet alleen, maar stuurt ook: het houdt overzicht over het beschikbare marktaanbod en ontsluit dit voor gemeenten en energieloketten, ontwikkelt de juiste randvoorwaarden, daagt uit, onder andere door koplopergedrag te belonen, en signaleert voor welke contingenten er nog geen passende en betaalbare verduurzamingsoplossing is. Met gerichte uitvragen worden marktpartijen gestimuleerd deze alsnog te ontwikkelen. Het gevolg is een significante afname van de benodigde inspanningen om maatregelen te realiseren (ambtelijk, bij marktpartijen en woningeigenaren), van de doorlooptijd en de kosten van verduurzaming en dus versnelling van de transitie en CO₂-reductie.

Samengevat: de meerwaarde voor woningeigenaren, gemeenten en marktpartijen

Woningeigenaren en bewoners profiteren van (a) passende en kosteneffectieve verduurzamingsoplossingen en snellere vindbaarheid van aanbieders, (b) de mogelijkheid voor contact met vergelijkbare woningeigenaren voor referenties en samenwerking en attendering op relevante aanbiedingen en (c) betere prestaties na verduurzaming doordat een samenhangende set maatregelen wordt genomen. Voor **gemeenten** versnelt de contingentenaanpak de uitvoering van de transitievisies warmte door (a) kant-en-klare passende en kosteneffectieve verduurzamingsoplossingen voor alle woningen en bewoners, (b) Snel inzicht in gespecialiseerde aanbieders met relevante referenties, (c) hogere conversie en draagvlak voor verduurzaming bij bewoners door een beter passend aanbod. De meerwaarde voor **marktpartijen** bestaat uit (a) inzicht in de marktomvang van verschillende contingenten die gebruikt kan worden voor business development, (b) gerichter kunnen marketen en daardoor een hogere conversie, (c) betere vindbaarheid door woningeigenaren en gemeenten en (d) mogelijkheid voor innovatiesubsidies voor onrendabele top lastige segmenten. Onder onze gesprekspartners wordt breed gedeeld dat de combinatie hiervan een forse versnelling kan opleveren.

Figuur 7: de meerwaarde voor bewoners/woningeigenaren, gemeenten en marktpartijen.

4 Voorstel voor een strategie en uitvoeringsprogramma

Dit wensbeeld ontstaat niet vanzelf. Er is een helder einddoel en een goede prestatiegerichte samenwerking tussen publieke en private partijen nodig. De strategie en een uitvoeringsprogramma moeten in ieder geval de volgende kenmerken hebben:

1. **Integraliteit:** kijken naar samenhang en het verbeteren van de zwakste schakel in de verduurzamingsaanpakken én naar de juiste incentives voor iedereen met een rol in het ecosysteem.
2. **Adaptief en langjarig:** de strategie is succesvol als het daadwerkelijk lukt om tot versnelling van de energietransitie in de koopsector te komen. Er vinden in korte sprints verbeter- en detaillering-slagen plaats en er kunnen slagvaardig interventies worden gedaan als de CO₂-reductiedoelen voor 2030 niet gehaald dreigen te worden. Om te kunnen bijsturen moeten resultaten zowel op project- als programmaniveau aan de hand van kwantitatieve indicatoren worden gemonitord.
3. Er is **veel aandacht voor kennisontwikkeling**, het ophalen van informatie en ervaringen en voor ondersteuning van de markt om het aanbod te verbeteren via kickstartprojecten, pilots en andere praktijkervaring.
4. **Landelijk beleid wordt aangepast** door specifieke voorwaarden en verplichtingen te verbinden aan subsidies, financiering en ondersteuning die sturen op het gewenste gedrag voor versnelling én wordt aangescherpt als versnelling en opschaling onvoldoende tot stand komen.
5. **Drie fasen:** tot 2025 worden tools ontwikkeld en getest en aanpakken en beleid verfijnd op basis van ervaring met de initiële woningplannen en verduurzaming via contingenten. Voor 2030 is er dan voor iedere woningeigenaar op basis van beproefde aanpakken een woningplan en daarbij passende oplossing. Tot 2050 kunnen de woningplannen worden uitgevoerd voorafgaand of tegelijk met de gebiedsgerichte aanpak.

4.1 Strategie

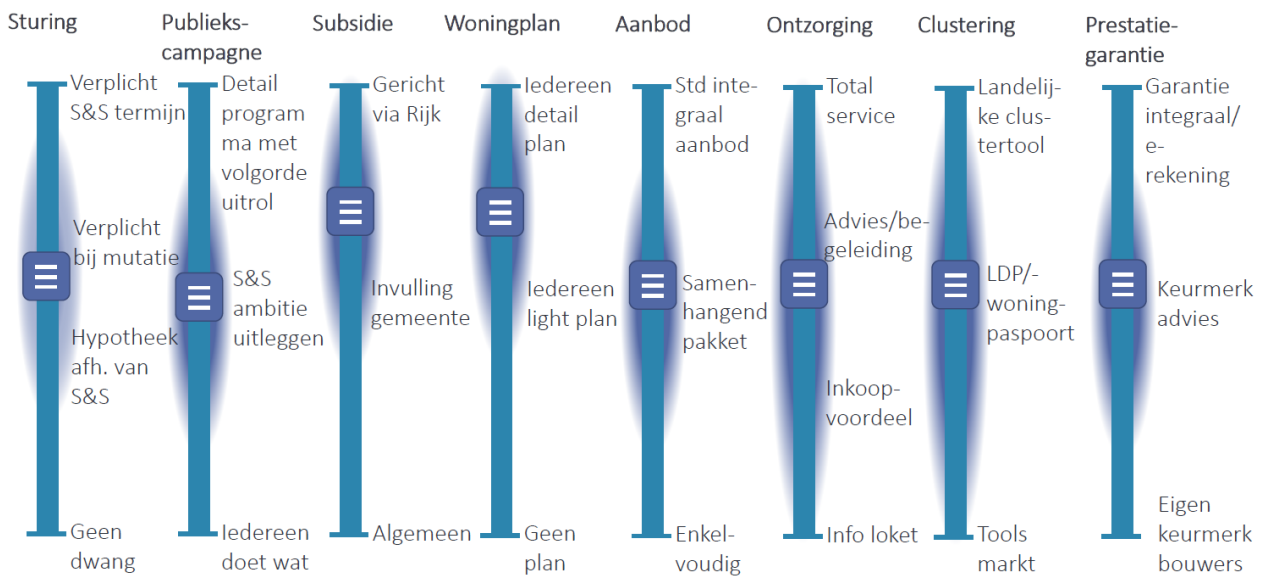
Versnelling en opschaling vragen een integrale strategie gericht op aanbieders, woningeigenaren én gemeenten

Een strategie voor versnelling richt zich op het hele ecosysteem en op alle stakeholders, marktpartijen, woningeigenaren/bewoners én gemeenten, omdat de zwakste schakel het succes van de verduurzaming en contingentenaanpak bepaalt. Alle stakeholders moeten gestimuleerd worden hun rol te pakken. En tegelijkertijd moeten voor deze partijen ook de (bekende) knelpunten (zie hoofdstuk 2) worden opgelost en moet het programma passen binnen de lopende plannen en initiatieven en een bijdrage leveren aan het halen van de klimaatdoelen. De contingentenaanpak en de eerdere projecten en afspraken uit het Klimaatakkoord waaronder de gebiedsgerichte aanpak moeten elkaar versterken. Zo kan de contingentenaanpak de uitkomsten van andere programma's zoals Renovatieversneller en het Programma aardgasvrije wijken benutten.

De strategie probeert daarom tegelijkertijd noodzaak en incentives bij alle partijen te creëren. De markt moet de voordelen zien zodat ze het aanbod hierop afstemmen, meer specialiseren en de ketenefficiëntie en het uitvoeringstempo verbeteren. Bij woningeigenaren moet het urgentiegevoel toenemen en de wens om het beschikbare aanbod te gebruiken. Gemeenten moeten de noodzaak en meerwaarde van de contingentenaanpak herkennen zodat dit aanbod wordt betrokken in de transitievisies en bij het versnellen van de gebiedsgerichte aanpakken. Kortom een win-win-win is nodig.

Om het wensbeeld te bereiken, benoemen we in de strategie ook maatregelen die niet specifiek te maken hebben met de contingentenaanpak, maar wel inwerken op cruciale onderdelen van het ecosysteem. Alléén als alle lichten voor iedereen op groen staan, kunnen er goede resultaten worden geboekt.

De samenhang tussen de verschillende incentives, sturingsmechanismen en maatregelen in de strategie is belangrijk. De schuifjes in het 'mengpaneel' in Figuur 8 moeten voor een optimaal resultaat onderling zijn afgestemd en kunnen over tijd variëren. Soms zijn er meerdere combinaties tegelijk mogelijk (verschillende typen ontzorging naast elkaar). Soms volgen de verschillende standen elkaar in de tijd op (prestatiegarantie). In de strategie zien we daarom een blijvende rol voor een programmaorganisatie die de samenhang monitort en waar mogelijk bijstuurt of hierover rapporteert en adviseert. Mogelijke interventies zijn bijvoorbeeld (a) het verplichten van de standaard in meer of minder situaties, (b) het stellen van randvoorwaarden aan subsidie (o.a. onderdeel woningplan) of financiering (hoger bij verduurzaming), (c) aanbesteden van ontwikkeling ontbrekend aanbod (zie bijlage 5).

Figuur 8: een mengpaneel van mogelijke incentives, sturingsmechanismen en maatregelen.

Met veel aandacht voor kennisontwikkeling over welke sturing werkt en voor ondersteuning van de markt

De afgelopen jaren is veel ervaring opgedaan met wat het vraagt om woningeigenaren te bewegen tot verduurzaming, in programma's als Blok-voor-blok, Energiesprong, Innovatieve Aanpakken en het Programma aardgasvrije wijken. Ook is er veel bekend over welke knelpunten er optreden die het verduurzamingstempo beperken. Uit deze projecten, studies en de verkenning komen veel ideeën naar voren over hoe deze knelpunten op te lossen en hoe de contingentenaanpak en de beoogde versnelling kunnen en moeten worden vormgegeven.

Over de hoofdrichting komt een gelijk beeld naar voren, maar over details en de uitwerking verschillen de inzichten of is er nog geen concreet beeld. Overeenstemming is er bijvoorbeeld over het feit dat versnelling begint bij een duidelijk eindbeeld. De transitievisies warmte en de standaard en streefwaarden moeten die bieden. Ook wordt breed gedeeld dat normering voor de bestaande bouw naar verwachting nodig is, zoals de verplichte verduurzaming bij verhuizing die recent in Vlaanderen wordt ingevoerd of een geleidelijke uitfasering van slechte energielabels zoals in de herziening van de Energy Performance of Buildings Directive (EPBD) wordt voorgesteld. Overeenstemming is er over het feit dat een woningplan het uitgangspunt van ieder aanbod zou moeten zijn. Onduidelijk is voor welke woningen een 'light' woningplan dat in belangrijke mate digitaal en zonder woningopname goed kan worden samengesteld en voor welk deel van de woningen en woningeigenaren een maatwerkplan nodig is en blijft. Ook de omvang van het versnellingspotentieel verdient nader onderzoek.

Regionale regie op uitvoering, landelijke monitoring en bijsturing

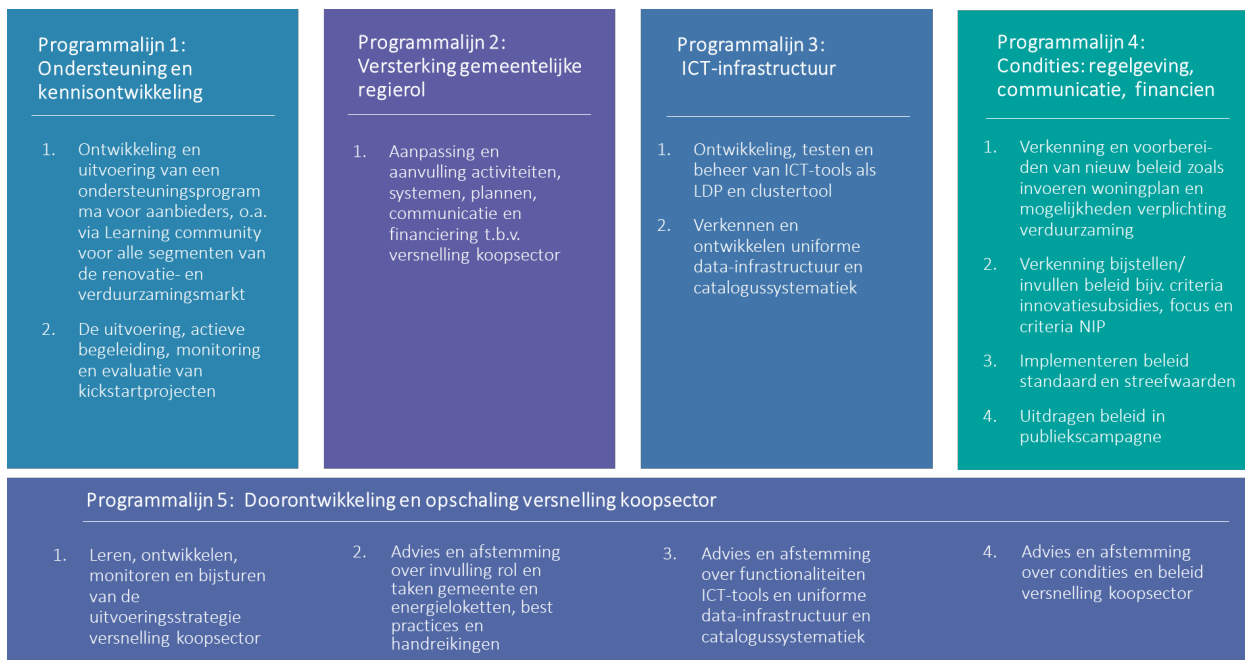
Om voorstellen te kunnen doen over de sturingsmechanismen, die de verduurzamingsopgave in de koopsector het meest efficiënt kunnen realiseren en de risico's op een te langzame uitrol en op onnodige grote offers en investeringen zo veel mogelijk minimaliseren, is meer (openbare) kennis nodig over de daadwerkelijke effectiviteit van verschillende beleidsmaatregelen in verschillende situaties en over het totale verbeterpotentieel. Bijvoorbeeld:

- Hoe groot het effect is van verschillende maatregelen en procesaanpakken op de conversie en de kosten van de verduurzaming van woningen? Hoeveel sneller? Hoeveel goedkoper? Wat is de meest effectieve aanpak per doelgroep? En wat is daarvan het te verwachten effect?
- Hoeveel kost het maken van een woningplan gemiddeld? Wat zijn te verwachten leereffecten? Hoeveel woningplannen zijn nodig voordat een groter deel van plannen en opnames online kunnen? Hoeveel procent van de woningen kan toe met een online/light advies en voor hoeveel procent is een woningplan op maat nodig?
- Hoeveel procent van woningeigenaren kan – met een goed woningplan in handen en een beetje hulp - zelf verduurzamen? Welk deel wil of moet volledig begeleid worden?
- Is er voor alle type woningen, bewoners en omstandigheden een passend verduurzamingsaanbod? Waar is nog innovatie nodig?
- Is er in alle regio's passend verduurzamingsaanbod beschikbaar en voldoende uitvoeringscapaciteit?
- Hoe groot is de opgave om de hele koopwoningvoorraad naar tenminste de standaard te brengen? Wat zijn de additionele kosten voor verduurzaming? Wat is regulier onderhoud en wat woningverbetering?
- Hoeveel winst is er te halen in de procesefficiëntie van uitvoerende partijen door industrialisatie, vraagbundeling, ondersteuning en procesoptimalisatie? Hoeveel versnelling is mogelijk in transitie en CO₂-reductie?

Verschillende partijen hebben wel een beeld bij de antwoorden, maar dit beeld verschilt per persoon en situatie, waardoor het lastig is algemene conclusies te trekken. Om deze kennis aan te vullen stellen we voor te investeren in het gericht ontwikkelen en valideren van kennis, instrumenten, standaarden en andere bouwstenen om (a) de initiatieven te verbeteren en (b) het sturingsmechanisme steeds meer te verfijnen. Dit zou moeten gebeuren door verschillende kansrijke initiatieven te monitoren, harde (prestaties en resultaten) en zachte (knelpunten) data op te halen in ruil voor ondersteuning. De conclusies die daaruit volgen, kunnen dan worden gebruikt voor verbetering van nieuwe initiatieven en voor het bijsturen en ontwikkelen van sturingsmechanismen, ondersteuningstools en subsidies. Verschillende iteratieve verbeter- en detailleringsslagen met korte verbetercycli zorgen voor meer grip en sturingsmogelijkheden.

Een strategie met vijf programmalijnen

Om het wensbeeld te realiseren, stellen we een strategie met vijf programmalijnen voor (Figuur 9).

Figuur 9: een strategie met vijf programmalijnen.

De verantwoordelijkheid voor de uitvoering van deze vijf wordt deels bij bestaande/andere partners in het Klimaatakkoord en deels bij een nieuw in te richten programmaorganisatie neergelegd met als werktitel: *Uitvoeringsprogramma versnelling verduurzaming (koop)woningen*.

1. Het onderdeel *Ondersteuning en kennisontwikkeling* valt onder de verantwoordelijkheid van het nieuwe uitvoeringsprogramma.
2. Onze voorstellen rond *Versterking gemeentelijke regierol en uitvoeringskracht* dienen door gemeenten te worden uitgevoerd, daarbij ondersteund door het nieuwe Nationaal Programma Ondersteuning Gemeentelijke Warmtetransitie (hierna: NPOGW), in aansluiting bij de verkenning van Jos van Dalen en Ilonka Marselis.⁶
3. Regie op de lijn *ICT-infrastructuur* valt nader te bepalen, maar we kunnen ons voorstellen dat het ministerie van BZK hierin de lead neemt.
4. De verantwoordelijkheid voor de juiste *Conditie* ligt bij de rijksoverheid, met BZK als eerstverantwoordelijk ministerie.
5. En tenslotte valt de lijn *Doorontwikkeling en opschaling versnelling koopsector* ook onder het nieuw in te richten uitvoeringsprogramma.

De strategie is adaptief en langjarig, verdeeld over drie fasen

Zoals hiervoor beschreven zijn er nog veel onzekerheden over de effectiviteit en kosten van verschillende maatregelen en hoe gestuurd kan worden op een voldoende hoog verduurzamingstempo. Aan de andere kant is er nog wel tijd om van de ervaringen te leren en bij te sturen: tot 2030 bij de ontwikkeling van woningplannen, contingenten en aanbod, tot 2050 voor wat betreft de noodzaak voor dwang en bijvoorbeeld de hoogte van subsidies. Dit vraagt om een actieve adaptieve strategie waarin nieuwe informatie wordt gebruikt om voor bijsturing, met als einddoel de tijdige isolatie van woningen tot minimaal de standaard.⁷ Een langjarige strategie met duidelijk einddoel geeft tegelijkertijd zekerheid aan de markt en woningeigenaren dat investeringen in verduurzaming niet voor niets zijn; iedere woning moet tussen nu en 2050 minimaal aan de standaard gaan voldoen.

⁶ Jos van Dalen en Ilonka Marselis, Verkenning doorontwikkeling programmalijn gebied, januari 2022

⁷ Vooralsnog veronderstellen we dat de standaard en streefwaarden niet worden ingehaald door EU-regelgeving.

Mogelijkheden tot optimalisatie in actieve adaptieve strategie

1. Slim uitrollen: het inzetten van de juiste beleidsmaatregelen op het juiste moment. Bijv. meer dwang bij onvoldoende voortgang, meer vrijheid en ondersteuning als je vooruitloopt;
2. Slim anticiperen: beschikbare tijd gebruiken om voorafgaand aan grootschalige uitrol, te investeren in kennis en aanbodontwikkeling, zodat er voldoende uitvoeringscapaciteit en ervaring is om de landelijke uitrol efficiënter te laten plaatsvinden;
3. Slim combineren: verschillende opgaven en ontwikkelingen combineren, bijvoorbeeld door mogelijkheden te creëren voor combinatie van verduurzaming met natuurlijke momenten als verhuizing, met andere agenda's (aanpak energiearmoede, asbestsanering), en door subsidiemogelijkheden te koppelen aan de toekomstvastheid van maatregelen⁸;
4. Slim ontwerpen: door fasering en flexibiliteit in de strategie in te bouwen. Flexibiliteit ontstaat bijvoorbeeld met een vast budget dat kan worden besteed aan de meest urgente kennisvragen en kickstartprojecten.

In een actieve adaptieve strategie worden verschillende mogelijkheden tot optimalisatie benut (zie kader). Een essentieel onderdeel van een adaptieve aanpak is de monitoring van de voortgang naar het einddoel en de ontwikkeling van nieuwe inzichten. Daarom zijn de ontwikkeling van prestatie-indicatoren voor de voortgang en kennisontwikkeling en een monitoringsysteem nodig. Ons voorstel is om de voortgang niet (alleen) in het aantal verduurzaamde woningen te registreren of de CO₂-reductie, maar ook in de realisatie van de totale verduurzamingsopgave in euro's, te bereiken mijlpalen en achterliggende indicatoren. De woningplannen met de standaard en individuele aanbiedingen voor het uitvoeren van de maatregelen geven een beeld van de totale verduurzamingsopgave in euro's, de gerealiseerde omzet per jaar aan verduurzamingsmaatregelen die passen in de woningplannen een beeld van de voortgang. Voor de markt is deze omzet het jaarlijkse sales target. Ook moet het monitoringsysteem indicatoren bevatten die iets zeggen over de kwaliteit, effectiviteit en efficiëntie van aanpakken/aanbod, denk bijvoorbeeld aan conversie, duurzaamheidsinvesteringen van woningeigenaren per euro publiek geld en klanttevredenheid.

Stel dat de 5 miljoen particuliere woningen, in 2030 gemiddeld nog voor € 30.000 moeten investeren in verduurzamingsmaatregelen, dan moet er tot 2050: 5 mln. x € 30.000/ 20 jaar = € 7,5 miljard per jaar worden geïnvesteerd, oftewel € 1500 per woning per jaar.

Omdat de focus van het programma naar verloop van tijd verandert, adviseren we een actieve adaptieve aanpak met drie fasen, voorafgegaan door een kwartiermakersfase. De faseovergangen en de jaartallen die we noemen, zijn nadrukkelijk uiterste momenten dat met de volgende opschalingactiviteit moet worden gestart. Er wordt niet gewacht met verduurzaming. Ook in fase 1 worden al woningplannen gemaakt en in fase 1 en 2 verduurzamingsmaatregelen uitgevoerd. Het verschil is dat dit op initiatief van woningeigenaren, gemeenten en de initiatiefnemers van kickstartprojecten plaatsvindt en nog niet vanuit een mogelijke verplichting.

Fase 1 tot 2025: focus op aanpakken verfijnen, gericht leren opschalen en ontwikkeling tools

In de eerste fase worden de effectiviteit en uitvoerbaarheid van verschillende aanpakken en sturingsmechanismen onderzocht via kickstartprojecten en beleidsverkenningen van breed gedragen maatregelen ter voorbereiding van de opschalingskeuzes in fase 2. Tegelijk worden in opdracht van het uitvoeringsprogramma de benodigde tools voor grootschalige uitrol en een monitoringssystematiek inclusief instrumenten ontwikkeld, getest en verbeterd. Deelname aan de kickstarts en voorlopopen met

⁸ De vraag is of je subsidie zou moeten verlenen op warmtepompen die gebruik maken van koelvloeistoffen die zullen worden uitgefaseerd.

verduurzaming worden gestimuleerd door relatief veel financiële en procesmatige ondersteuning in ruil voor feedback, proces- en woningdata en wellicht wat kinderziekten. Deze voorbereidingsfase is nodig omdat 1) verschillende beleidsmaatregelen voorbereiding vragen zowel qua draagvlak als uitvoering, 2) verschillende instrumenten en tools ontwikkeld, getest en verbeterd moeten worden voordat grootschalige uitrol verstandig is, 3) we de kosten en effecten van veel voorgestelde kansrijke aanpakken niet voldoende kennen, 4) er nog verschillende knelpunten zijn die verduurzaming bemoeilijken, die moeten worden opgelost voordat kan worden opgeschaald en versneld. In deze fase is het verplichten van een woningplan of minimale verduurzamingsstappen nog lastig. Eerst moet er duidelijkheid zijn over wat de transitievisies warmte en standaard en streefwaarden concreet betekenen voor de verduurzamingsdoelen van een woning. Ook is het belangrijk om voldoende tijd te nemen de organisatie goed in te richten. Pas wanneer de juiste condities zijn vervuld, kunnen de effecten van de aanpakken en kickstarts volledig worden beoordeeld. Fase 1 bevat daarom halverwege enkele belangrijke mijlpalen. Voorbeelden van resultaten die in fase 1 bereikt moeten worden, staan in onderstaande tabel.

Tabel 1: resultaten fase 1.

Resultaten	Tijdstip
Alle woningen die voor 2025 onderdeel zijn van een gebiedsgerichte aanpak van gemeenten tijdig aan de voorwaarden om van het gas af te gaan	Tijdens fase 1
Kickstartprojecten leveren antwoorden aan landelijke regie op vooraf opgestelde kennisvragen per project	Tijdens fase 1
Uitvoeringsprogramma beheert actueel overzicht van witte vlekken en onderzoeksvragen	Tijdens fase 1
Definitie data standaard voor categorisering woningdata en verduurzamingmaatregelen en data infrastructuur	Halverwege fase 1
Definitie woningplan met kwaliteit per categorie gebaseerd op uniforme categorisering woningdata en verduurzamingmaatregelen	Halverwege fase 1
LDP is operationeel	Halverwege fase 1
Energieadviseurs, ontzorgers en uitvoeringsorganisaties kunnen standaard vertalen in advies/woningplan	Halverwege fase 1
Monitoringssysteem verduurzaming contingenten is gespecificeerd	Halverwege fase 1
Mogelijkheden groeifinanciering voor uitvoerende intermediairs zijn verruimd	Halverwege fase 1
KPI's voor voortgang programma fase 1 en fase 2 zijn gedefinieerd	Halverwege fase 1
LDP is aangevuld met andere tools (bijv. clustertool, woningpaspoort, aanbiedersplatform)	Einde fase 1
Alle energieadviseurs, ontzorgers en uitvoeringsorganisaties kunnen standaard vertalen in advies/woningplan	Einde fase 1
Alle gemeenten / regio's hebben energieloket dat voldoet aan minimale set taken en kwaliteitseisen	Einde fase 1
Alle gemeenten / regio's hebben energieloket met klantvolg- en monitoringssysteem	Einde fase 1
Monitoringssysteem voor landelijke regie is operationeel	Einde fase 1
Alle woningeigenaren weten dat ze aan de slag moeten als woning nog niet aan standaard voldoet (publiekscampagne)	Einde fase 1
Energieloketten, bouw- en installatiemarkt, hypotheekverstrekkers, makelaars wijzen woningeigenaren bij natuurlijk moment op noodzaak tot verduurzaming	Einde fase 1
Beleid ondersteunt gebruik van woningplan en contingenten (regelgeving, financieel)	Einde fase 1
Onderzoek, voorbereiding en invoering keurmerk advies woningplan is afgerond	Einde fase 1
Onderzoek, voorbereiding en indien mogelijk invoering garantiefonds is afgerond	Einde fase 1

Fase 2 tot 2030: voor iedere woningeigenaar een woningplan en daarbij passend aanbod

In de tweede fase ligt de focus op het landelijk uitrollen van de meest succesvolle aanpakken per doelgroep om elke woningeigenaar die wil (of moet) een woningplan te laten maken en te zorgen dat er voor alle onderdelen uit het woningplan ook één of meer betaalbare offertes aan te vragen zijn. De ambitie is om in 2030 voor alle woningen een passend (stappen)plan en passend aanbod te kunnen bieden. De periode tot 2050 biedt dan nog voldoende ruimte voor realisatie van de plannen en om verschillende maatregelen te combineren met natuurlijke momenten. De reden dat de focus in fase 2

ligt op het maken van woningplannen en gestandaardiseerde offertes – hoewel er ook zal worden verduurzaamd – is dat de inventarisatie van woningplannen met specificatie van kenmerken en richtprijzen veel informatie geeft en meerdere doelen dient.

- Voor de uitvoerende partijen is er veel informatie over de omvang en kenmerken van de markt. Hierdoor zijn er meer mogelijkheden om efficiënt te plannen, slimme consortia te vormen, te innoveren, integraal aanbod te ontwikkelen, voorraaddelen in te kopen en ook het juiste personeel op te leiden.
- Voor woningeigenaren heeft het plan als voordeel dat het juiste moment gekozen kan worden. Vroeg verduurzamen en profiteren van extra steun en een lagere energierekening, of wat later als de markt minder overspannen is en men heeft gespaard voor de maatregel, de verbouwing samenvalt met een verhuizing of grotere renovatie of kan worden meegedaan met een collectieve inkoopactie.
- Gemeenten kunnen in de gebiedsgerichte aanpak eveneens profiteren van inzicht in de verduurzamingsopgave per gebied bij het bepalen van de volgorde in de transitievisies warmte en specifieke acties, en hebben minder last van verdere prijsopdrijving en tekorten dan als iedere woningeigenaar gestimuleerd wordt tegelijk alle verduurzamingsstappen uit te voeren.
- Voor de contingentenaanpak geven de data uit de woningplannen, waardevolle informatie over de investeringsopgave en de benodigde beleidsmaatregelen om verduurzaming te stimuleren.

In deze fase is het verplichten van minimale verduurzamingsstappen voor alle woningen nog lastig. Eerst moet er duidelijkheid zijn over het handelingsperspectief en voor iedereen een passend technisch, ontzorgings- en financieringsaanbod zijn. Onderstaande tabel laat enkele voorbeelden zien van resultaten die in fase 2 bereikt moeten worden. Deze worden in fase 2 aangevuld en aangescherpt.

Tabel 2: voorlopige resultaten fase 2.

Resultaten	Tijdstip
Voortgang tussen 2025 en 2030 is minimaal een nog te bepalen bijdrage om te voldoen aan de klimaatdoelen, zo niet dan wordt beleidsinstrumentarium aangepast	Per jaar in fase 2
Alle woningen die voor 2030 onderdeel zijn van een gebiedsgerichte aanpak van gemeenten voldoen tijdig aan voorwaarden om van het gas af te gaan	Tijdens fase 2
Voor alle woningeigenaren staat er woningplan (**) klaar in het LDP met handelingsperspectief.	Einde fase 2
Voor alle woningen bestaat de mogelijkheid een uitgebreider woningplan te maken op initiatief gemeente, woningeigenaar, etc.	Einde fase 2
Alle woningen zijn onderdeel van een of meer contingenten waarvoor aanbod beschikbaar is.	Einde fase 2
Voor iedereen is er passend ontzorgings- en financieringsaanbod ontwikkeld	Einde fase 2
Alle woningeigenaren zijn door de energieloketten geattendeerd op woningplan en beschikbaar verduurzamingsaanbod	Einde fase 2
Alle klanten die zich melden bij het energieloket worden actief gevolgd (evaluatie maatregelen, reminder verduurzamingsmaatregelen,...)	Einde fase 2
Landelijke uitvoeringsprogramma ontvangt gemonitorde prestaties uit alle gemeenten (hard en zacht)	Einde fase 2

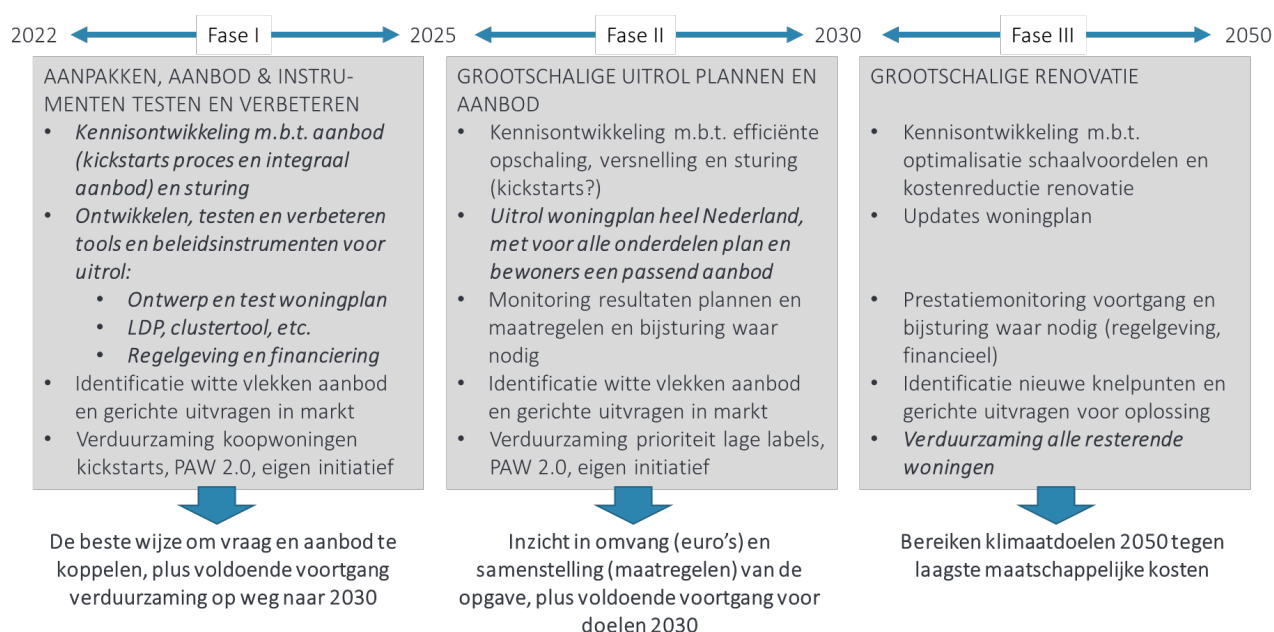
Fase 3 tot 2050: verdere uitvoering woningplannen voorafgaand of tegelijk met de gebiedsgerichte aanpak

Vanaf 2030 in fase drie vinden vooral de renovatie en verduurzaming van het merendeel van de woningvoorraad plaats. Doordat dan de benodigde / gewenste maatregelen voor een groot deel van woningen bekend zijn, zijn meer schaalvoordelen en versnelling mogelijk. Bij het achterblijven van bepaalde maatregelen en groepen in de uitvoering, geeft het uitvoeringsprogramma advies over bijsturing, subsidie, normering etc. In de periode 2030-2050 moet per jaar minimaal 1/20^e van de resterende verduurzamingsopgave worden geïnvesteerd in verduurzamingsmaatregelen. Bij een investering die lager ligt moet het beleidsinstrumentarium worden verzwakt (meer subsidie of meer dwang). Woningeigenaren die niet voldoende verduurzamen, worden verleid dit toch te doen doordat de vrijblijvendheid over verloop van tijd afneemt. Uiterlijk in 2050 moeten alle woningen aan de standaard

voldoen en mogelijk zijn er eerder verduurzamingstappen nodig vanwege Brusselse regelgeving of de gemeentelijke plannen om gebieden van het aardgas af te halen. Bij onvoldoende voortgang worden er steeds meer dwingende instrumenten van de plank gehaald. Voorbeelden van resultaten die in Fase 3 bereikt moeten worden, staan in onderstaande tabel. Deze worden aangevuld en aangescherpt in fase 1 en 2.

Tabel 3: voorlopige resultaten fase 3.

Resultaten	Tijdstip
Voortgang tussen 2030 en 2050 is minimaal 1/20 van resterende opgave in euro's, zo niet dan wordt beleidsinstrumentarium aangepast	Per jaar in fase 3
Alle woningen voldoen minimaal aan standaard in 2050	Einde fase 3
Kostenreductie van verduurzamingsmaatregelen t.o.v. 2021 is minimaal n.t.b.	Einde fase 3

Figuur 10: focus en aandachtspunten per fase

Volgorde uitrol woningplannen en contingenten

Een centrale uitrol van dé contingentenaanpak waarbij de volgorde van contingenten top-down worden bepaald, is niet effectief. Contingenten worden door verschillende partijen gevormd en initiatieven zijn het meest succesvol als ze bottom-up tot stand komen. We zien wel een 'slimme volgorde' terug in de transitievisies warmte en initiatieven die inhoudt dat contingenten worden bepaald aan de hand van CO₂-reductiepotentieel en moeilijkheidsgraad (energetisch slechte woningen waarvoor betaalbare verduurzamingoplossingen beschikbaar zijn eerst) en de transitievisies warmte (woningen in wijken, buurten en dorpen die voor 2030 van het gas af gaan eerst). Daarnaast kunnen de ideeën uit het EPBD-voorstel ook een rol gaan spelen bij wat een slimme volgorde is. In dit herzieningsvoorstel noemt men een minimale vereiste energieprestatie van de woningvoorraad per zichtjaar, bijvoorbeeld minimaal label F in 2030 en E in 2033 om het benodigde renovatietempo te halen. Wanneer dit voorstel regelgeving wordt, zou prioriteit gegeven moeten worden aan de woningplannen voor woningen met een energielabel G, omdat die in 2030 al minimaal de stap naar label F moeten hebben gezet.

4.2 Het uitvoeringsprogramma versnelling verduurzaming (koop)woningen

Het uitvoeringsprogramma versnelling verduurzaming (koop)woningen kent wat ons betreft een looptijd van in ieder geval vier jaar, in principe te verlengen met nogmaals vier jaar. Ons advies is dit ondersteuningsprogramma te combineren met het door te starten ondersteuningsprogramma van de

Renovatieversneller, omdat lessen en ervaringen met opschaling in de corporatiesector kunnen worden benut voor de koopsector en aanbieders die voor corporaties actief zijn naar verwachting de beweging naar de koopsector kunnen/willen maken. ‘Koop’ staat in de werktitel om die reden tussen haakjes. Het uitvoeringsprogramma geeft met eigen capaciteit en middelen (zie verder hoofdstuk 5) uitvoering aan programmalijnen 1 en 5 uit de strategie.

Programmalijn 1: ondersteuning en aanjagen van de markt

Ook de markt (uitvoerders en ontzorgers) heeft behoefte aan meer kennis en ervaring. De markt voor vergaande verduurzaming van bestaande koopwoningen is nog niet volwassen en staat voor sommige vormen nog aan het begin. Aanbieders leren zelf nog volop als het gaat om de beste aanpak om woningeigenaren te verleiden en hebben nog veel vragen over de te ontwikkelen ICT-systemen, de standaard en streefwaarden, hoe knelpunten worden opgelost, en de wijze waarop consortia en industrieel aanbod kunnen worden ontwikkeld. Er is behoefte om gezamenlijk te leren en te ontwikkelen en knelpunten op te lossen en zo opschaling te realiseren. Het ordenen, verbeteren, aanzetten tot specialisatie en opschaling, en het ontsluiten van marktaanbod voor woningeigenaren en gemeenten vragen eveneens sturing en ondersteuning.

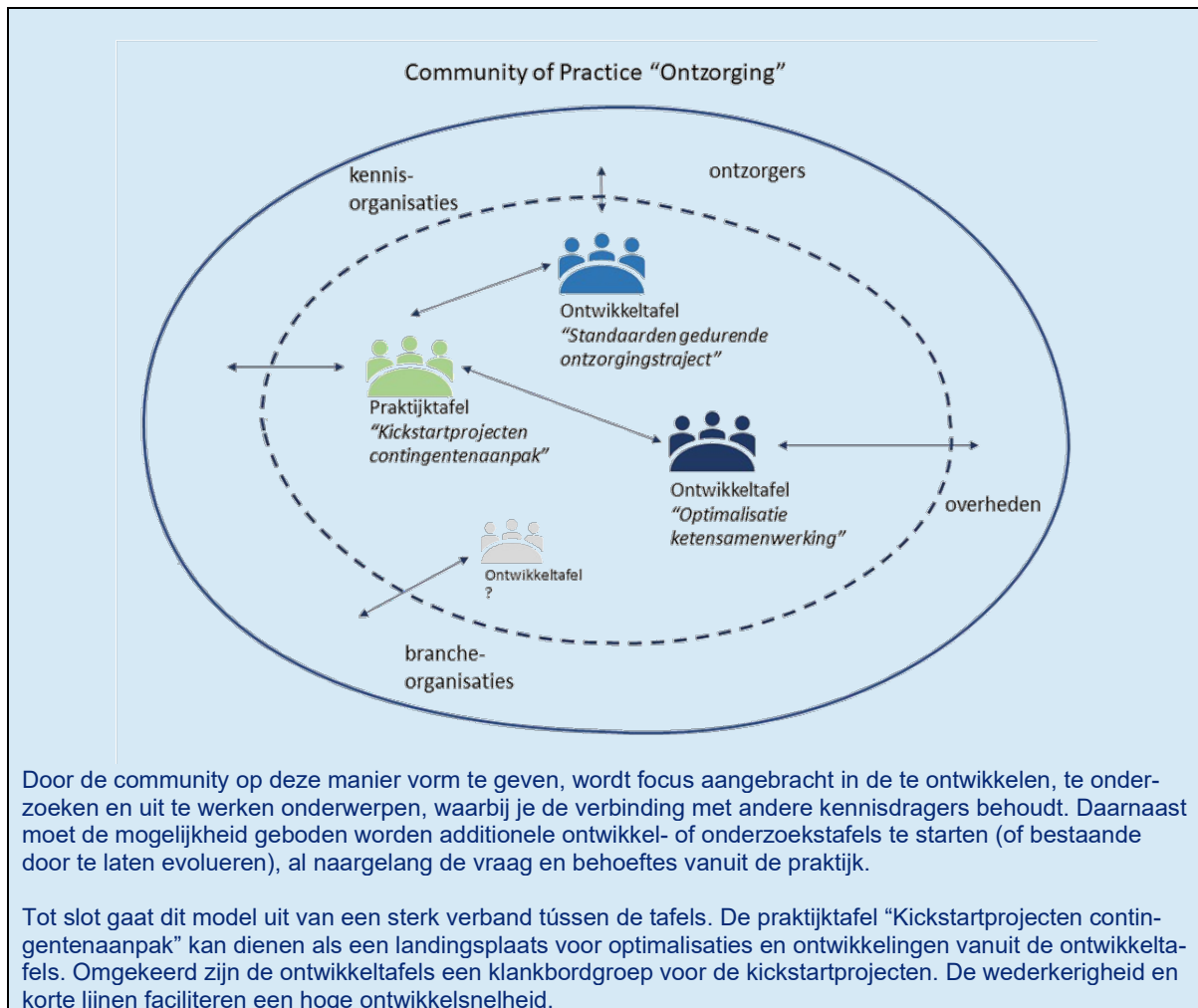
De ondersteuning bestaat in ieder geval uit:

- Het opbouwen en onderhouden van een netwerk van en voor aanbieders in alle segmenten van de verduurzamings- en renovatiemarkt;
- Kennisontwikkeling en –verspreiding op specifieke onderdelen van de ‘business’ van die marktpartijen, door onder meer eigen of extern onderzoek, webinars, Communities of Practice c.q. leerkringen waarin aanbieders gericht kennis delen rond specifieke onderwerpen of aan producten/standaarden werken (zie kader en bijlage 6);
- Het begeleiden van geselecteerde kickstartprojecten bij specifieke uitdagingen en kennisvragen in ruil voor kennis en informatie op basis waarvan de programmaleiding de strategie kan verfijnen en marktpartijen hun aanbod kunnen verbeteren. De begeleiding kan verschillende vormen aannemen: hulp aan consortia van partijen die gestandaardiseerde en opschaalbare verduurzamingsoplossingen/renovatieconcepten willen ontwikkelen (hulp bij het maken van afspraken over samenwerking, vinden van partners, business model, marketing & sales, ICT, aantrekken van financiering en aanvragen van subsidie, ontsluiten van aanbod aan gemeenten etc.); of
- Het aanpassen en verbeteren van de algemene condities, sturingsmechanismen en ICT-hulpmiddelen voor de contingentenaanpak. Alle aanbieders/consortia profiteren van verbeteringen op dit vlak. Voorbeelden zijn het vergroten van het aanbod van groeifinanciering (van startup naar scale-up) voor verduurzamingsbedrijven gebouwde omgeving, de invoering van een woningplan voor alle woningen, de mogelijke ontwikkeling van een gezamenlijke stroppenpot’ / garantiefonds en het beschikbaar maken van het landelijk digitaal platform. Deze ondersteuning wordt samen met programmalijn 5 opgepakt.

Eerste voorstel voor de inrichting van een Community of Practice

Het aanjaagteam bij TKI Urban Energy heeft in samenspraak met marktpartijen een inrichting van een nieuwe Community of Practice uitgewerkt die past binnen de adaptieve strategie die we in dit hoofdstuk voorstellen. De CoP heeft een getrapte structuur waarmee ondersteuning geboden kan worden op de verschillende onderwerpen. Het veld van ontzorgende partijen en initiatieven is daarnaast *dynamisch*: dit vraagt flexibiliteit en de mogelijkheid tot aanpassing van structuren wanneer behoefte en ondersteuning niet meer passend zijn.

In de kern bevinden zich een praktijktafel, bestaande uit de kickstartprojecten contingentenaanpak, en (in eerste instantie) één of twee ontwikkeltafels die zich richten op een specifieke ontwikkel- of onderzoeksvraag. Deze tafels zijn relatief klein van omvang (aantal deelnemers), worden gefaciliteerd en aangejaagd door het aanjaagteam contingentenaanpak van TKI Urban Energy en vragen een flinke dosis betrokkenheid van de deelnemers. De schil om deze tafels heen betreft de gehele community. Hierin bevinden zich de ontzorgende (markt)partijen en initiatieven, evenals kennisinstellingen, brancheorganisaties en overheden.

Programmaliijn 5: regie en sturing op de doorontwikkeling en opschaling van marktaanbod

Waar programmaliijn 1 ziet op de directe ondersteuning van aanbieders en begeleiding van concrete projecten, gaat het bij programmaliijn 5 om de landelijke regie en sturing op de doorontwikkeling en opschaling van het marktaanbod dat nodig is om de CO₂-reductie voor 2030 en uiteindelijk 2050 te halen. Daarvoor worden in ieder geval de volgende activiteiten ingezet:

- Definitie prestatie-indicatoren contingentenaanpak en monitoring voortgang, via een te ontwikkelen monitoringsinstrument.
- Monitoren van de resultaten van kickstartprojecten en systematisch inventariseren en ontsluiten van de lessen die in verschillende CoPs worden uitgewisseld.
- Het initiëren van nieuwe instrumenten en marktstandaarden, bijvoorbeeld een keurmerk voor integrale ontzorging of een marktstandaard voor een woningplan (bijvoorbeeld in samenhang met het 'renovatiepaspoort' dat in de EPBD wordt voorgesteld).
- Lacunes in verduurzamingsoplossingen/aanbod voor bepaalde contingenten of in bepaalde regio's signaleren.
- Sturen op ontwikkeling van specifieke verduurzamingsoplossingen voor die lacunes door (advies over) invulling van de lacunes uit te vragen in de markt.

Daarnaast werkt het uitvoeringsprogramma actief samen met het NPOGW, het ministerie van BZK en andere partners om de ontwikkeling van het ecosysteem te bewaken. Daartoe adviseert het programma actief over programmaliijnen 2, 3 en 4.

Met betrekking tot Programmaliijn 2 omvat de betrokkenheid:

-
- a) Periodieke advisering over invulling rol en taken gemeente en energieloketten t.b.v. contingentenaanpak (signalering witte vlekken, evaluaties verduurzaming, klantvolgsystemen);
 - b) Periodieke advisering over handreikingen en best practices en mogelijkheden contingenten.

Doel is zowel het ondersteunen van het NPOGW en de gemeenten met kant-en-klaar aanbod voor contingenten als het versnellen van de verduurzaming van (koop)woningen door ondersteuning van gemeenten en energieloketten bij de uitrol van de strategie.

Met betrekking tot Programmalijn 3 ICT-infrastructuur omvat dit:

- a) Periodieke advisering over benodigde en gewenste functionaliteiten ICT-tools zoals clustertool, LDP, aanbiedersplatform, Woningpaspoort;
- b) Periodieke advisering over eisen en wensen uniforme data-infrastructuur en catalogussystematiek;
- c) Afstemming over planning en voortgang van de tools.

Doel is de ICT-tools goed aan te laten sluiten bij de wensen en eisen van het uitvoeringsprogramma versnelling verduurzaming (koop)woningen en tijdig beschikbaar te maken voor de geplande uitrol.

Met betrekking tot Programmalijn 4 condities omvat dit:

- a) Periodieke advisering over bijstellen subsidiecriteria innovatiesubsidies zodat subsidieregelingen consistent gedrag afdwingen richting het bereiken van de doelen;
- b) Periodieke advisering over focus en criteria Nationaal Isolatieprogramma en andere regelingen zoals de stimulering hybride warmtepompen (bijvoorbeeld link met standaard en streefwaarden, subsidie woningplan of subsidie afhankelijk van of maatregel past binnen woningplan);
- c) Periodieke advisering over mogelijkheden tot invoeren woningplan per woning, inclusief mogelijkheid tot verplichting;
- d) Periodieke advisering over boodschap publiekscampagne m.b.t. contingentenaanpak;
- e) Periodieke advisering over implementatie standaard en streefwaarden inclusief mogelijkheden tot stimulering of verplichting verduurzaming bij aankoop woning, en gunstige voorwaarden hypotheek bij verduurzaming.

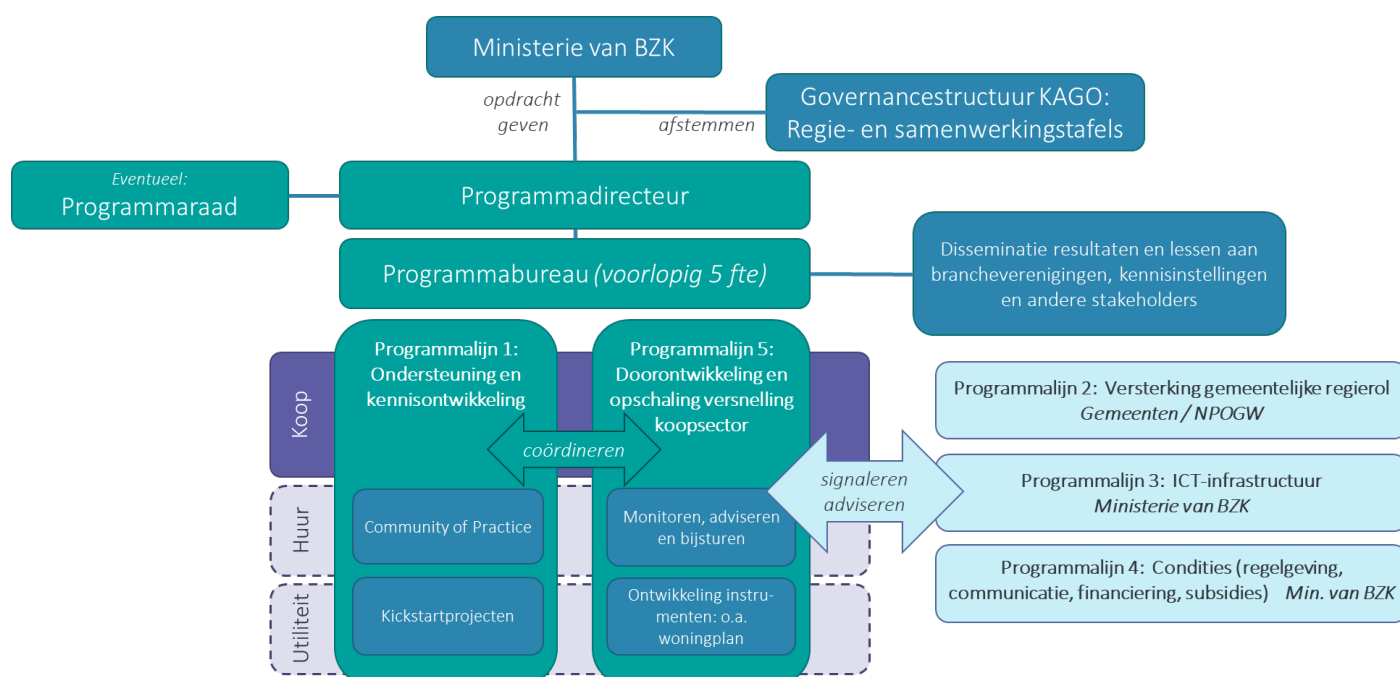
Doel is om de condities zo in te richten dat versnelling van de verduurzaming (koop)woningen zo veel mogelijk wordt gestimuleerd c.q. wordt afgedwongen.

De actietabel in bijlage 4 geeft in meer detail aan welke acties en interventies vanuit de vijf programmalijnen in welke fase zouden moeten worden ingezet. Hierin staan óók concrete suggesties voor zaken die door programmalijnen 2, 3 en 4 ter hand zouden moeten worden genomen.

5 Programmaorganisatie en governance

In deze verkenning hebben we gekeken naar de vraag wat er nodig is om de verduurzaming van particuliere koopwoningen te versnellen en op te schalen. Dat heeft geleid tot een strategie met vijf programmalijnen. In dit hoofdstuk doen we een voorstel voor governance en organisatie.

We stellen voor een uitvoeringsprogramma in te richten dat verantwoordelijk is voor programmalijnen 1 en 5. De acties uit programmalijn 2 moeten door gemeenten worden opgepakt, daarbij ondersteund door het NPOGW. De verantwoordelijkheid voor de acties uit programmalijnen 3 en 4 ligt wat ons betreft bij het ministerie van BZK. De governance en organisatie is samengevat in onderstaand organogram.

Figuur 11: voorstel voor programmaorganisatie en governance.

Het uitvoeringsprogramma loopt tenminste vier jaar, met een beoogde verlenging met nog eens vier jaar (tot 2030). Voor fase 1 en 2 is een aparte uitvoeringsorganisatie nodig. Voor fase 3 verwachten we dat de activiteiten qua omvang afnemen en dat een apart uitvoeringsprogramma niet meer noodzakelijk is. Wel dient de voortgang en bijsturing van de strategie dan elders belegd te worden.

Programmaorganisatie

Voor de aansturing en uitvoering van programmalijnen 1 en 5 adviseren we een vast team in te richten onder leiding van een programmadiirecteur/-leider. Het team heeft twee hoofdtaken:

1. Uitvoering geven aan programmalijn 5 en adviseren over aansluiting met programmalijn 2, 3, en 4
2. Functioneel leiding geven aan het ondersteuningsprogramma van programmalijn 1. Gedacht kan worden aan een organisatie met deels vaste mensen deels een flexibele schil die de aanjaagteams bemensen en specifieke kennis en expertise inbrengen.

Dit vaste team bestaat bij aanvang uit 5 fte. Dat wil zeggen een programmadiirecteur, een teamlid verantwoordelijk voor het ondersteuningsprogramma (programmalijn 1), twee teamleden die de programmadiirecteur ondersteunen bij de signalerings- en adviesfunctie naar de programmalijnen 2, 3 en 4 en die invulling geven aan de monitoring en bijsturing van de strategie, en een teamlid voor de algemene secretariële ondersteuning. De teamleden hebben deels een beleidsachtergrond en deels achtergrond en netwerk in 'de business'. Deze eigen capaciteit wordt aangevuld met capaciteit nodig voor

het ondersteunen van kickstartprojecten, het beantwoorden van onderzoeksvragen, ontwikkelen van tools en andere activiteiten die het programmateam nodig acht. Belangrijke eigenschappen van het team zijn slagvaardig, proactief, vernieuwend, verbindend, integraal denken. Specifieke kennis is nodig van verduurzamingstechnieken, ICT, sturing en monitoring, optimalisatie van bedrijfsprocessen etc. Voor de programmadirecteur geldt in het bijzonder dat deze voeling moet hebben met beleid én markt, goed tussen beide moet kunnen bewegen en als gezaghebbend boegbeeld een volwaardige bestuurlijke gesprekspartner is.

Governance

Het ministerie van BZK is formeel opdrachtgever van het uitvoeringsprogramma en bekostigt het. De algehele coördinatie en afstemming over alle programmalijnen (inclusief programmalijnen 2, 3 en 4) vinden plaats binnen de governancestructuur van het Klimaatakkoord Gebouwde Omgeving. De programmaorganisatie kan zich desgewenst laten ondersteunen door een gemêleerde programmaraad. Deze raad kan vertegenwoordigers bevatten van innovatieve uitvoerders, intermediairs (gedrags)wetenschappers, onderzoekers, consumentenorganisaties en energiecoöperaties etc. Het uitvoeringsprogramma deelt periodiek resultaten en lessen met andere Klimaatakkoordpartners, brancheverenigingen, kennisinstellingen en andere stakeholders.

Het is belangrijk voor het succes van het programma dat het team zelfstandig kan opereren van het ministerie en organisatorisch dus op enige afstand staat. Waar het team het beste kan worden ondergebracht en hoe de bekostiging plaatsvindt, dient nog te worden onderzocht. De afstand mag ook niet te groot zijn voor een goede afstemming met de programmalijnen 3 en 4. Inspiratie kan worden opgedaan bij bijvoorbeeld de structuur van het Nationaal Programma Regionale Energiestrategie (NPRES) en van het voormalige programma Energiesprong.

Financiële middelen strategie en uitvoeringsprogramma

Het uitvoeringsprogramma moet worden bekostigd. Het gaat om de jaarlijkse kosten voor de bemensing van het uitvoeringsprogramma en een jaarlijks budget voor kennisontwikkeling, aanbodontwikkeling en ontwikkeling van tools, zodat het uitvoeringsprogramma zelfstandig kan sturen op het invullen van witte vlekken in aanbod en ondersteuningstools en de ontwikkeling en uitvoering van een kennisagenda door inzet en betrokkenheid van marktpartijen. De exacte omvang dient nog te worden bepaald. Binnen de budgetten die bij de Augustusbesluitvorming 2021 zijn vrijgemaakt voor het Nationaal Isolatieprogramma is voor de periode 2022 t/m 2024 reeds 3 miljoen euro per jaar gereserveerd voor de contingentsaanpak. Deze middelen lijken voornamelijk voldoende, met de kanttekening dat uitgaande van een vierjarig programma voor 2025 nog dekking moet worden gevonden. Daarnaast zal een beroep worden gedaan op bestaande budgetten en regelingen zoals voor de *Versnelling energierenovaties in de gebouwde omgeving (MMIP3)* en TKI Urban Energy.

Periode voor start strategie en uitvoeringsprogramma

Dit programma kan niet eerder starten dan nadat over dit advies zorgvuldige besluitvorming heeft plaatsgevonden, afspraken zijn gemaakt en de organisatie is opgetuigd ('kwartiermakersfase'). Onder andere het onderzoeken van de organisatievorm en ophanging van het uitvoeringsprogramma is volgens ons een opdracht voor de kwartiermaker.

In de tussenliggende periode adviseren we alles wat tegelijkertijd met onze verkenning in gang is gezet niet te laten stilvallen. Voor het aanjaagteam en de begeleiding van drie kickstartprojecten zijn voorlopige afspraken gemaakt tot de zomer en middelen bij TKI Urban Energy gereserveerd. Voor de andere onderdelen zoals de ontwikkeling van de clustertool en doorontwikkeling van het uitvoeringsprogramma (programmalijn 5) adviseren we deze activiteiten te continueren zodat het uitvoeringsprogramma na de zomer een vliegende start kan maken.

Afkortingen en gebruikte bronnen

BZK	Ministerie van Binnenlandse Zaken
CoP	Community of Practice
EPBD	Energy Performance of Buildings Directive
KAGO	Klimaatakkoord Gebouwde Omgeving
KPI	Key performance indicator
LDP	Landelijk Digitaal Platform
NIP	Nationaal Isolatieprogramma
NPOGW	Nationaal Programma Ondersteuning Gemeentelijke Warmtetransitie
NPRES	Nationaal Programma Regionale Energiestrategie
PAW	Programma Aardgasvrije Wijken
S&S	Standaard en streefwaarden
TKI UE	Topconsortium voor Kennis en Innovatie Urban Energy
TVW	Transitievisie warmte

Bronnen:

- Werkgroep versnelling energietransitie particuliere woningen, De verduurzaming van koopwoningen in de hoogste versnelling, oktober 2021.
- TNO, *In de volgende versnelling naar een klimaatneutrale gebouwde omgeving slimmer, goedkoper en efficiënter aan de hand van contingenten*, februari 2021.
- Moties van de leden Agnes Mulder en Grinwis (TK 2020-2021, 32813, nr. 708) en het lid Bischoop (TK 2020-2021, 32813, nr. 709).Gideon / Building Transition Tribe, *Stimulering verduurzaming woningbestand*, 8 mei 2021.
- Jos van Dalen en Ilonka Marselis, *Verkenning doorontwikkeling programmaliijn gebied*, januari 2022
- André Jurjus en Lieke van Son, *Verkenning Uitvoeringsondersteuning Transitie Gebouwde Omgeving*, januari 2022

Bijlage 1: Overzicht van gesprekspartners

AGEM	Justin Pagden
Bloemendal Bouw	Jan Costa, Bert Boeijink
Bouwend Nederland	Edgar van Niekerk
BRES/Volharding Breda	Jan Schouw
BZK	Diverse medewerkers van directie Bouwen en Energie
Consumentenbond	Peter van der Wilt
DLE	Diaz de Barbazon, Imme Bertens
Duurzaam Bouwloket	Roel de Groot
Endule	Sjoerd Klijn Velderman*
Energiebespaarders	Jeffry Broek
Energiedienstenbedrijf Gooi en Vechtstreek	Ronald Cobben
Enexis	Cor Brockhoven*
Gemeente Utrecht	Paul van Dijk*
Jan-Willem van de Groep	Jan-Willem van de Groep
NRP	Brigitte Berends*
NVDE	Teun Bokhoven, Emmy Post
Paris Proof Plan	Felix van Gemen*
Reestdalenergie	Klaas Brandsma
Regietafel Klimaatakkoord Gebouwde Omgeving	Maarten van Poelgeest
Regionaal energieloket	Paul Geurts van Kessel*, Reinier Schneider
Stroomversnelling	Ivo Opstelten*, Klaas Vegter*
TKI Urban Energy	Harmke Bekkema, Guus Mulder*, Daniel Duijvestijn, Wanda van Enst, Peter Linders, Nienke Sluimer
TNO	Marco Bakker, Joram Nauta, Sten de Wit
Transform/Squarewise	Aron Klapwijk, Leonie van der Steen
TSAVO	Steven Hagen, Maarten Kusters
Twee Snoeken	Aart Wijnen
Vereniging Eigen Huis	Richard Snijders, Maud Weide
Verkenner doorontwikkeling programmalijs gebied	Jos van Dalen, Ilonka Marselis
Verkenner ondersteuning	André Jurjus, Lieke van Son
VNG	Niels Hanskamp, Michiel Hellebrekers, Yvonne Hofman, Leonie Jansen
Winst-uit-je-woning	Lieven Andringa
WOAB	Henk de Jager
Woon Duurzaam	Rense van Dijk

* Bij een aantal gesprekspartners is niet alleen input opgehaald maar is het conceptverslag ook getoetst. De voorliggende visie en uitwerking werden daarbij positief en enthousiast ontvangen.

Bijlage 2: Questions & Answers

1. *Waarom komt er een contingentenaanpak?*

De verduurzaming van de particuliere woningvoorraad is een belangrijke opgave in het klimaatakkoord. Deze verduurzaming maakt nu onvoldoende tempo om tijdig de klimaatdoelen te realiseren. Om woningen versneld te kunnen isoleren is volgens verschillende adviezen een meer grootschalige collectieve aanpak nodig die profiteert van schaalvoordelen en efficiëntieverbeteringen.⁹ Hierdoor kan de schaarse capaciteit van de bouw- en installatiebranche beter worden benut, hoeft niet iedere gemeente en woningeigenaar het wiel zelf uit te vinden en kunnen het isolatietempo omhoog en de kosten omlaag.

2. *Komt contingentenaanpak i.p.v. wijkaanpak? Wat is het verschil?*

De contingentenaanpak is een aanvulling op de gebiedsgerichte aanpak (voorheen wijkgerichte aanpak). De contingentenaanpak maakt het proces om woningen in gebiedsgerichte aanpak te verduurzamen eenvoudiger doordat er voor alle woningen, verwarmingsopties en woningeigenaren passende kant-en-klare verduurzamingsoplossingen beschikbaar gemaakt worden. Door de schaal- en efficiëntievoordelen zijn deze oplossingen sneller en tegen lagere kosten te realiseren. Daarnaast wordt geïnvesteerd in verschillende aanpakken om de klantreis te ondersteunen zodat er voor iedereen een passend ondersteuningsaanbod inclusief financiering te vinden is. Woningeigenaren kunnen vooruitlopend op of gelijktijdig met de gebiedsgerichte aanpak aan de slag met de verduurzaming van de woning. Hierdoor zijn er meer mogelijkheden om de maatregelen te laten aansluiten bij natuurlijke momenten en wensen en mogelijkheden van de bewoners.

3. *Wat is meerwaarde voor woningeigenaren/bewoners, gemeente, marktpartijen?*

Woningeigenaren/bewoners profiteren van a) Passende en kosteneffectieve verduurzamingsoplossingen en snellere vindbaarheid van aanbieders, b) De mogelijkheid voor contact met vergelijkbare woningeigenaren voor referenties en samenwerking en attendering op relevante aanbiedingen, c) Beter prestaties na verduurzaming doordat een samenhangende set maatregelen wordt genomen. Voor **gemeenten** maakt de contingentenaanpak de uitvoering van de transitievisies warmte eenvoudiger door a) Kant-en-klare passende en kosteneffectieve verduurzamingsoplossingen voor alle woningen en bewoners, b) Snel inzicht in gespecialiseerde aanbieders met relevante referenties, c) Hogere conversie en draagvlak voor verduurzaming bij bewoners door een beter passend aanbod. De meerwaarde voor **marktpartijen** bestaat uit a) Inzicht in de marktomvang van verschillende contingenten die gebruikt kan worden voor business development, b) Gerichter kunnen marketen en daardoor een hogere conversie, c) Beter vindbaarheid door woningeigenaren en gemeenten, d) Mogelijkheid voor innovatiesubsidies voor onrendabele top lastige segmenten. Onder de gesprekspartners in de verkenning wordt breed gedeeld dat de combinatie hiervan een forse versnelling kan opleveren.

4. *Is er voor iedere woning een contingent? Wie bepaalt onder welk contingent je valt?*

Een woning kan in verschillende contingenten vallen, afhankelijk van de wensen van de woningeigenaar en de kenmerken van de woning. De kenmerken van de woning bepalen welke (combinaties van) maatregelen mogelijk zijn om minimaal aan de standaard en streefwaarden te voldoen. De woningeigenaar bepaalt in het woningplan met welke maatregelen hij of zij de woning zou willen verduurzamen en welke andere wensen er zijn, bijvoorbeeld met HR++, triple of BENG-glas. Bij keuze om de bestaande kozijnen en gewoon dubbel glas te vervangen voor nieuwe kozijnen met triple glas,

⁹ Werkgroep versnelling energietransitie particuliere woningen, De verduurzaming van koopwoningen in de hoogste versnelling, oktober 2021. TNO, In de volgende versnelling naar een klimaatneutrale gebouwde omgeving slimmer, goedkoper en efficiënter aan de hand van contingenten, februari 2021.

valt de woning onder een contingent woningen die bestaande kozijnen willen vervangen met nieuwe kozijnen en triple glas. Als er tegelijkertijd ook dakisolatie, muurisolatie en zonnepanelen gewenst zijn, valt de woning ook in de contingenten die dezelfde oplossingen zoeken, én in een of meer contingenten waarin combinaties van deze maatregelen integraal en gestandaardiseerd worden aangeboden.

5. Wie bepaalt hoe contingenten eruit zien?

Contingenten worden op verschillende plekken en door verschillende partijen gevormd, voor alle type maatregelen waar behoefte aan bestaat en logische combinaties van deze maatregelen. Hiervoor zijn verschillende routes. Er is een rol voor de markt, die voor verschillende contingenten al enkelvoudig aanbod heeft, bijvoorbeeld zonnepanelen en spouwmuurisolatie. De aanbieders die hun markt voor een beproefde verduurzamingsoplossing willen vergroten, kunnen actief woningen en huishoudens gaan benaderen bij wie die oplossing of de combinatie van verschillende oplossingen ook past. Uitvoerend intermediairs die – al dan niet in opdracht van een gemeente of provincie – collectieve acties willen organiseren kunnen de vraag naar verduurzamingsmaatregelen bundelen in contingenten. Ook het LDP en verbonden platforms, geheel of grotendeels zonder tussenkomst van een uitvoerend intermediair ondersteunen vraagbundeling en contingentenvorming. Gemeenten, hun energieloketten en samenwerkingspartners in de markt vormen contingenten bij het vaststellen en uitvoeren van de transitievisies warmtes en uitvoeringsplannen voor wijken, dorpen en buurten die voor 2030 van het gas af gaan. Tot slot kan ook het uitvoeringsprogramma, specifieke contingenten definiëren waarvoor via een aanbesteding de markt gevraagd wordt passend aanbod te ontwikkelen. Dit geldt voor woningen en wensen waarvoor nog geen aanbod bestaat.

6. Wat is de rol van het woningplan?

Een woningplan geeft duidelijkheid over de maatregelen die nodig zijn om te verduurzamen naar het eindbeeld en de investeringen die de woningeigenaar ineens of in stappen moet doen. In algemene zin vergroot het woningplan het bewustzijn en het urgentiegevoel om in actie te komen. Het woningplan wordt een sleutel tot versnelling op het moment dat we het standaardiseren en digitaliseren. Een vast minimum format maakt bijvoorbeeld mogelijk dat verschillende aanbieders delen van het plan in stappen uitvoeren, en de uit te voeren maatregelen al akkoord zijn zodat zij nauwelijks verkoopkosten hebben. Een digitaal woningplan – geregistreerd in bijvoorbeeld het LDP – maakt mogelijk dat woningeigenaren veel sneller de juiste aanbieder kunnen vinden of actief een aanbod kan worden gedaan. Het woningplan en de onderliggende data kunnen ook worden gebruikt om contingenten te vormen.

7. Wie gaat het woningplan maken?

Woningplannen 'light' kunnen nu al door eigenaren worden samengesteld via verduurzamingswebsites zoals verbeterjehuis.nl en meer maatwerk woningplannen worden nu gemaakt door adviseurs van verschillende ontzorgers als start voor de verduurzaming van een woning. Het is de bedoeling dat dezelfde partijen ook in de toekomst woningplannen blijven maken, mogelijk uitgebreid met energielabeladviseurs. Het energielabel bevat sinds kort wel de huidige 'standaard' van de woning en de gewenste standaard maar nog beperkt handelingsperspectief om aan de gewenste standaard te voldoen. Het woningplan zou als maatwerkadvies aan het energielabel kunnen worden toegevoegd. Voor het woningplan dat als sturingsinstrument gebruikt wordt voor de contingentenaanpak zal een gestandaardiseerd minimum format worden gemaakt aan de hand van een uniforme indeling van woningkenmerken en gewenste maatregelen.

8. Wanneer is welk type woning aan de beurt? Wanneer zijn er voor alle woningen contingenten?

Het doel is om uiterlijk in 2030 voor alle woningen een woningplan te hebben en voor deze woningplannen ook een passend verduurzamings- en ontzorgingaanbod. Een centrale regie op de volgorde waarin woningplannen en contingenten tot dat moment worden uitgerold, is niet effectief, gezien de

grote diversiteit in woningen en wensen van eigenaren en de rol die gemeenten willen en kunnen pakken. De volgorde wordt voor een groot deel organisch bepaald, door de prioritering in de Transitievisies Warmte en uitvoeringsplannen en mogelijk door nieuwe regelgeving uit Brussel waarin de minimale energielabels van de woningvoorraad per zichtjaar worden genoemd. Energetisch slechte woningen waarvoor betaalbare verduurzamingsoplossingen beschikbaar zijn, zijn dan eerder aan de beurt.

9. Is er keuzevrijheid voor woningeigenaren bij timing en vorm van verduurzamen?

Woningeigenaren hebben een grote keuzevrijheid in de timing en wijze waarop ze willen verduurzamen. Voorafgaand aan de harde mijlpalen waarop een gebied van het gas afgaat of de woning aan de standaard moet voldoen, kunnen woningeigenaren hun eigen moment kiezen om (alvast) maatregelen te nemen. Ook de keuze van de maatregelen, de mate van ontzorging, de financiering, een individuele aanpak of collectief, alles in een keer of stap voor stap is de keuze van de woningeigenaar, mits tijdig aan het benodigde isolatieniveau wordt voldaan. Wel kunnen er verschillen zijn in de mate van ondersteuning. Hoe sneller men verduurzaamt of hoe meer maatregelen men vroegtijdig neemt, hoe meer subsidiemogelijkheden en gratis advies er zijn.

10. Wie heeft de regie?

De uitvoering van de contingentenaanpak vindt plaats onder regie van het Rijk/ uitvoeringsprogramma en de gemeenten. Gemeenten kiezen de gebieden die in de beginperiode gaan proefdraaien met deze aanpak en zijn na de proefperiode verantwoordelijk voor de uitrolvolgorde van de woningplannen. Woningeigenaren die sneller willen beginnen kunnen ook zelf het initiatief nemen. De energieloketten wijzen hen dan de weg. De coördinatie van de verschillende kickstarts in de regio en de lessen die hieruit getrokken kunnen worden voor de grootschalige uitrol van woningplannen en verduurzamingsmaatregelen en de beleidsmaatregelen die hiervoor nodig zijn, ligt bij het Rijk.

11. Geldt de contingentenaanpak ook voor huur en utiliteit?

Op dit moment richt de contingentenaanpak zich op de particuliere woningen. Daarbij kijken we o.a. naar hoe in de corporatiemarkt schaalvoordelen zijn gerealiseerd door grootschalige collectieve aanpakken en hoe we deze ervaringen kunnen vertalen naar de particuliere markt. Wanneer de aanpak werkt voor de particuliere markt, zal worden bekeken of er aanvullende acties nodig zijn om deze aanpak of de corporatie-aanpak toe te spitsen op de verhuur en utiliteit zodat voor deze markten ook voor iedereen een passend aanbod is. Particuliere verhuurders en eigenaren van vastgoed en utiliteit kunnen vooruitlopend wel al gebruikmaken van het aanbod dat ontwikkeld wordt voor de koopsector en corporaties).

12. Hoe passen VvE's in de contingentenaanpak?

Appartementen met VvE's verschillen van grondgebonden koopwoningen doordat beslissingen over verduurzaming voor alle appartementen gezamenlijk genomen worden. Dit vraagt een andere vorm van procesondersteuning, financiering en stimulering dan voor een grondgebonden woning. Vooralsnog voorzien we dat deze woningen aparte contingenten vormen, waarvoor ook een passend aanbod ontwikkeld wordt, en ze dus onderdeel zijn van dit programma.

13. Waarom werkt contingentenaanpak wel?

Niet alle experimenten en plannen hebben de afgelopen jaren opgeleverd wat ervan verwacht werd. De vraag is dan ook logisch waarom deze contingentenaanpak wel zou werken. Hoewel niets met zekerheid valt te zeggen verwachten we dat de kans op succes wordt vergroot door de volgende elementen:

- Essentieel voor het succes is dat woningeigenaren en marktpartijen het gewenste gedrag gaan vertonen. Woningeigenaren moeten in actie komen en de markt moet meer standaardiseren, specialiseren en opschalen om het benodigde tempo te kunnen halen.

-
- Om woningeigenaren in actie te laten komen is een helder handelingsperspectief nodig en aansluiting bij hun wensen en natuurlijke momenten. Het woningplan voor verduurzaming tot de standaard en het brede ontzorgingsaanbod (niet one-size-fits-all) in de contingentenaanpak maken dit mogelijk.
 - Om de markt te laten opschalen moet een oplossing gevonden worden voor het gebrek aan capaciteit. Hoewel de HR-vraag buiten deze verkenning valt wordt de netto capaciteit van de bestaande markt ook vergroot door de inzet van intermediairs, vraagbundeling en tools. Uitvoerders hebben minder tijd nodig voor sales en klantcontacten en kunnen efficiënter plannen en investeren doordat de marktvraag bekend is uit de woningplannen. Ook bij de bestaande capaciteit kan de uitroolsnelheid daardoor omhoog.
 - Er wordt gewerkt met een adaptieve strategie en er is veel aandacht voor kennisontwikkeling en monitoring. Hierdoor kunnen nieuwe inzichten over wat werkt en wat niet, snel worden verwerkt en zijn kort-cyclische verbeterlagen in de strategie mogelijk.
 - Het uitvoeringsprogramma heeft een eigen jaarlijks budget waardoor zij zelfstandig kennisvragen kunnen beleggen en hulpmiddelen ontwikkelen.
 - De strategie is integraal en houdt rekening met de diversiteit in woningen en bewoners, de inpassing in en de knelpunten van het bestaande ecosysteem.
 - Het woningplan wordt ingezet om inzicht en grip op verduurzaming te vergroten zonder keuzes op te leggen anders dan dat in 2050 elke woning aan een heldere minimum standaard moet voldoen. De stap naar actie wordt zo eenvoudig mogelijk gemaakt doordat voor alle onderdelen van het woningplan en vormen van ontzorging en financiering een passend aanbod te vinden is.
 - De strategie levert voordelen/meerwaarde op voor gemeenten, bewoners en marktpartijen (zie vraag 3).

Bijlage 3: Inventarisatie ontzorgingsinitiatieven TKI UE

Tabel 4: overzicht ontzorgingsinitiatieven met indeling aanbod in C1/C2/B1

Partij	Omschrijving	Aanbod
Breman	Breman ontzorgt de particuliere woningeigenaar door maatwerkadvies, financiering, uitvoering en beheer.	C2
Bespaargarant	BespaarGarant is een nieuwe open markt standaard die is ontwikkeld door samenwerkende brancheorganisaties. De doelgroepen zijn bedrijven en instellingen die hun pand optimaal willen laten verduurzamen.	B1
Balanshuis	Balanshuis is een consortium van drie partijen dat verduurzamingsadvies geeft en wanneer gewenst ondersteunt bij de uitvoering van de voorgestelde maatregelen.	C1 / C2
Blok voor Blok Amersfoort / Bloemendal Bouw	Stichting Blok voor Blok Amersfoort ontwikkelt op te schalen concepten voor het verduurzamen van woningen en appartementencomplexen. De diensten lopen van advies en voorlichting tot en met uitvoering en begeleiden van VvE's.	C1 / C2 / B1
Comfort Partners	Comfort Partners werkt voor woningbouwcorporaties, bouwondernemingen en vastgoedbeleggers. Ze installeren in nieuwbouw-, transformatie- en renovatieprojecten en zorgen voor het beheer en onderhoud van de installaties.	C1 / C2
Coöperatieve Rabobank	Rabobank biedt financiering en verduurzamingsoplossingen aan voor al haar klanten. In deze context zijn het meest interessant: de woningeigenaren.	C1 / C2
DCZ Duurzaam Wonen	DCZ is een consortium van bedrijven dat in samenwerking met lokale overheden gratis huisscans aanbiedt en vervolgens maatwerkadvies of collectieve offertes kan leveren.	C1 / C2 / B1
Dura Design	Dura Design biedt een totaaloplossing voor een zorgeloze duurzame renovatie van de woning. Van advies tot installatie.	C2
DLE	DLE biedt een totaaloplossing voor woningeigenaren om hun huis te verduurzamen. Een woningeigenaar wordt door DLE volledig ontzorgd.	C2
Duurzame Aanbieder	Duurzame Aanbieder is ontstaan dankzij drie initiatiefnemers en geeft advies, maakt samen met de woningeigenaar een plan, geeft informatie over financieringsmogelijkheden en zorgt voor een gedegen uitvoering door betrokken partijen.	C1 / C2
Duurzaam Woongemak	Duurzaam Woongemak van Centraal Beheer biedt advies aan particuliere woningeigenaren op het gebied van zonnepanelen en isolatie, met een online huisscan en persoonlijk adviesgesprek met aangesloten partners. Zij regelen de uitvoering.	C1 / C2
Duurzaam bouwloket	Duurzaam Bouwloket helpt woningeigenaren verder met gratis en onafhankelijk advies over het energiezuinig, comfortabel en aardgasvrij maken van hun woning, in opdracht van 130 Nederlandse gemeenten en in samenwerking met lokale initiatieven en uitvoerende bedrijven.	C1 / C2
Easy Nuts	Easy Nuts ondersteunt bewoners wanneer zij binnen of naar Nederland verhuizen met het aansluiten van hun nutsvoorzieningen en diverse andere diensten om het huis. Verduurzaming is daarbij een belangrijk speerpunt.	C1 / C2
Efficiator	Efficiator faciliteert hypotheekverstrekkers om woningeigenaren te laten verduurzamen. Het platform geeft grote organisaties met veel klanten de mogelijkheid om te adviseren, financieren en te verduurzamen met correcte data en inzichten.	B1
De Energiebespaarders	De Energiebespaarders biedt particuliere woningeigenaren onafhankelijk advies en regelt offertes van geselecteerde uitvoerders. De Energiebespaarders blijft het aanspreekpunt en regelt de garantie.	C1 / C2
Energiecentrum De Bilt	Energiecentrum De Bilt ontzorgt eigenaren van onroerend goed die hun huis of bedrijf willen verduurzamen. Het is een samenwerking van ervaren lokale onafhankelijke energieadviseurs en regionale bedrijven.	C1 / C2
Energiecollectief Zuid-Holland-Zuid	Dit collectief bestaat uit een groep bedrijven uit de regio Hardinxveld-Giessendam die de particuliere woningeigenaar helpt om de woning te verduurzamen. Dit kan in één keer of in stapjes.	C1 / C2
Energiepaleis	Energiepaleis voorziet eigenaren van een vooroorlogse woning van advies middels een persoonlijk gesprek op locatie en kan wanneer gewenst begeleiden bij het vinden van uitvoerders en de uitvoering coördineren.	C1 / C2
Energiewacht	Energiewacht verzorgt alles van traditionele verwarmingstoestellen tot moderne zonnepanelen en warmtepompen. Ze adviseren, installeren en onderhouden op zowel projectmatige als op individuele basis.	C1 / C2
Energy Party	EnergyParty is een methode om bewoners te activeren op het gebied van energie besparen. EnergyParty kun je organiseren voor je burens en vrienden om met elkaar energierekeningen te vergelijken en samen te kijken naar de maatregelen die het beste passen bij je eigen situatie.	C1

Partij	Omschrijving	Aanbod
Enpuls Slimme Wijken Aanpak	De Slimme Wijken Aanpak helpt gemeenten een snelle start te maken met een collectieve wijkaanpak, gericht op het stap-voor-stap verduurzamen van groepen (homogene) woningen met 'geen-spijt' maatregelen, met name isolatie.	C1 / B1
Essent Plus je Huis	PlusJeHuis geeft energieadvies aangepast aan de wensen en voorkeuren van de woningbezitter. Na een online huisscan regelt PlusJeHuis de uitvoering. Ze blijven gedurende het hele traject aanspreekpunt voor de klant.	C1 / C2
E-TRIAS	In wijkgerichte acties biedt E-Trias aan particuliere woningeigenaren een geautomatiseerd en online maatwerkadvies met een stappenplan naar een energiezuinige en aardgasvrije woning. Elk woningtype wordt in enkele uren volledig vanaf de bouwtekening gemodelleerd. Offertes van (lokale) uitvoerende bedrijven worden automatisch opgesteld en gekoppeld.	B1
Future Factory	Het Future Factory consortium ontwikkelt vanuit een programmatische aanpak de Future Factory, een productie-, toelever- en verkoopbedrijf waarmee op grote schaal woningen en woongebouwen verduurzaamd kunnen worden. In drie generaties wordt gewerkt aan de systeemverandering die nodig is voor deze schaal.	B1
Econic	Econic maakt bestaande en nieuwe woningen tot e-homes die draaien op hernieuwbare elektriciteit. Bewoners hoeven daarbij niet zelf te investeren, ze betalen een maandelijks bijdrage.	B1
Greenhome	Greenhome helpt woningeigenaren op weg met het verduurzamen van hun woning, middels een stap-voor-stapaanpak. Van energiebespaaradvies, een overzicht van alle subsidies tot het vinden van een betrouwbaar bedrijf.	C1 / C2
De Groene Grachten	De Groene Grachten werkt aan het verduurzamen van historische gebouwen en gebieden met de missie: als het hier kan, dan kan het overal. In binnen- en buitenland adviseren ze opdrachtgevers over de kansen voor energiebesparing, opwekking en circulariteit.	C2
HIER Slimme Buur	HIER richt zich op bewoners die elkaar advies geven over isoleren en zonnepanelen op SlimmeBuur.nl. De grootste drempel daarbij is vaak het offertemoment. Een advies van een buur is dan goud waard.	C1 / C2
Hoom	Hoom is een landelijke coöperatie van bewonersinitiatieven, energiecoöperaties, en lokale energieloketten. Hoom helpt de leden en andere voorlopers om bewoners in hun buurt of regio succesvol te ondersteunen bij het verduurzamen van hun huis.	C1 / C2
Itho Daalderop	Itho Daalderop biedt verwarmings-, tapwater-, ventilatie- en thermostaatoplossingen met als doel het realiseren van een comfortabel, gezond en energiezuinig binnenklimaat.	C1 / C2
Jouw Huis Slimmer	Jouw Huis Slimmer is een initiatief van 15 Utrechtse gemeenten. Het initiatief levert advies, ook over subsidies en financiering, en faciliteert het contact met betrouwbare bedrijven.	C1 / C2
Klimaatmissie Nederland	Klimaatmissie biedt woningeigenaren handelingsperspectief met een integraal klimaatplan voor verregaande verduurzamingsmaatregelen en een woonlastenvoorstelling tot wel 30 jaar. Een one-stop-shop dienstverlening voor klantactivatie, uitvoering en exploitatie met systeemgarantie.	B1
Klimaatroute	Klimaatroute maakt gebruik van nieuwe software die door het slim combineren van openbare bronnen het geven van energieadvies automatiseert. Na een bewonersbrief en een wervingsgesprek aan de deur volgen eventuele opvolgesprekken en een advies en begeleiding richting uitvoerders.	C2
Mijn Groene Huis Zeist	Mijn Groene Huis ondersteunt de klantreis voor huiseigenaren die aan de slag willen met energiebesparing en opwek. Vanuit een onafhankelijke rol en door het geven van informatie en voorlichting, adviesgesprekken, collectieve inkoopacties en het voeren van activatiecampagnes. Ook is een wijkgericht aanbod ontwikkeld voor wijken waar een collectieve oplossing om aardgasvrij te worden, is voorzien.	C1
Milieu Centraal	Milieu Centraal is een kenniscentrum over duurzaamheid in het dagelijks leven. Milieu Centraal geeft huiseigenaren en huurders praktische informatie over mogelijkheden voor het besparen van energie en verduurzaming. Daarnaast geven zij online advies op maat over welke energiemaatregelen passen bij de woning en wat slimme momenten zijn.	C1 / C2
Paris Proof Plan	Paris Proof Plan voert kennis- en leertrajecten uit waarin ze woningen van deelnemers grondig doormeten en hulp bieden bij het maken van een energietransitieplan. Focus bij die plannen ligt altijd op een gezonde, comfortabele en veilige woning omdat dat veel haakjes blijkt te bieden richting slim verduurzamen.	C1 / C2
Pluimers	Isolatiebedrijf Pluimers is een familiebedrijf dat inmiddels bijna een halve eeuw actief is in heel Nederland. Ze isoleren woningen en tal van andere objecten in heel Europa.	C1 / C2

Partij	Omschrijving	Aanbod
Powerly	Powerly helpt Nederland te verduurzamen door gebruikers te ondersteunen bij het kiezen van duurzaamheidsmaatregelen voor hun huis en duurzaam gedrag in en rondom het huis. Ze helpen met het opstellen van een plan en bieden een netwerk van betrouwbare partners aan om de uitvoering te doen.	C1 / C2
Regionaal energieloket	Regionaal Energieloket (REL) vervult voor 50+ Nederlandse gemeenten het energieloket waar inwoners terecht kunnen voor informatie en advies over het verduurzamen van woningen. Als verlengstuk van de ambtelijke organisatie biedt REL gemeenten een digitaal loket, klantenservice en geavanceerde monitoring van de gehele klantreis.	C1 / C2
Reimarkt	In de Reimarkt (on- en offline) winkels kunnen woningeigenaren en huurders terecht voor kant en klare oplossingen tot een op maat energieneutrale woning. Voor de uitvoering van de energiebesparende maatregelen gaat Reimarkt de samenwerking aan met lokale en regionale leveranciers.	C1 / C2 / B1
Servicepunt Woningverbetering	Het Servicepunt Woningverbetering is een loket in enkele steden waar huiseigenaren en Verenigingen van Eigenaren terecht kunnen met vragen over woningverbetering, -verduurzaming en de fundering.	C1 / C2
Solvári	Solvári helpt woningeigenaren bij het vinden van een juiste vakman die hun woning kan verduurzamen. Ook voor advies over financiering of een totaal verduurzamingsplan aan huis kunnen woningeigenaren bij Solvári terecht.	C1 / C2
Susteen	Susteen levert een volledig verduurzamingsplan voor particuliere woningeigenaren. Na een gesprek op locatie wordt een maatwerkadvies geleverd en kan de uitvoering door Susteen gedaan worden.	C1 / C2
Slimwoner / Natuur & Milieu	Natuur & Milieu voorziet in informatie over duurzamer wonen. Ze stimuleren duurzame alternatieven en maatregelen, waarbinnen duurzaam wonen een thema is.	C1 / C2
Takkenkamp	Takkenkamp is een isolatiebedrijf dat met isolatieoplossingen in de woning bijdraagt aan verduurzaming. Ze geven persoonlijk advies en richten zich bewust op intensieve samenwerking met ketenpartners.	C1 / C2
The Sustainables	Met HomeQgo biedt The Sustainables een online platform waar huiseigenaren worden geholpen bij het verduurzamen van hun woning. Met behulp van slimme software ontvangen consumenten een persoonlijk duurzaamheidsadvies. Ook biedt homeQgo de mogelijkheid om eenvoudig online offertes aan te vragen. Samen met de energie-adviseurs van homeQgo wordt een installateur gekozen die de installatie verzorgt.	C1 / C2
Thuisbaas	ThuisBaas ontzorgt bewoners (huur en koop) en fungeert als aannemer/uitvoerder. Mensen krijgen een intake, keukentafelgesprek, een uitgebreid plan en hulp bij de uitvoering. ThuisBaas koopt alles in en huurt soms mensen in. Daarbij blijft Thuisbaas altijd eindverantwoordelijk en wordt het hele traject begeleid.	C1 / C2
Winst uit je woning	Winst uit je Woning helpt gemeenten om snel en efficiënt grote aantallen woningen te verduurzamen. Dit doen ze door advies- en inkoopacties. Als intermediair wordt gezorgd voor efficiënte samenwerking tussen gemeenten, onafhankelijke adviseurs, geselecteerde (lokale) installatie- en isolatiebedrijven en woningeigenaren.	C1
WOAB	WOAB Woningabonnement ontzorgt particuliere woningeigenaren van A tot Z op het gebied van verduurzaming van de woning met financiële zekerheid vooraf. Met 15 jaar prestatiegarantie en onderhoud gegarandeerde zekerheid.	C2
Woningwaard	Woningwaard voorziet grote groepen particuliere woningeigenaren van een online integraal maatwerkadvies om de woning energiezuinig en aardgasvrij te verduurzamen (all-electric en collectief). Het advies is uitvoerbaar met offertes van – bij voorkeur – lokale uitvoerende bedrijven. Informatie wordt vanaf woning-naar wijk-niveau geaggregeerd.	C1 / C2 / B1
Woon Duurzaam	Woon Duurzaam innoveert woningverduurzaming met merk-onafhankelijke en kosteneffectieve maatregelenpakketten naar gasloos of energieneutraal wonen voor eengezinswoningen. Ze maken een klantspecifiek maatplan voor de woning, realiseren de oplossing en bieden garantie en service.	C2
Woonpas	De Woonpas ontwikkelt De Gemeentelijke VerduurzamingsRegeling (GVR). Wanneer een gemeente de (GVR) aanbiedt, kan een woningeigenaar zich hiervoor aanmelden. De woning wordt dan verduurzaamd, zonder dat de eigenaar hiervoor eigen geld hoeft aan te wenden.	C2
Woonplan	Een Woonplan is een overzicht voor een bewoner waarin de stappen om een woning energetisch te verbeteren overzichtelijk uiteengezet worden. Daarnaast biedt het Woonplan voldoende handvatten voor aannemers om de energetische maatregelen goed uit te voeren op basis van standaarden en streefwaarden.	C2

Partij	Omschrijving	Aanbod
WoonWijzerWinkel	De WoonWijzerWinkel is het officiële Energieloket van 32 gemeenten in heel Nederland. Met meerdere fysieke locaties verspreid over het hele land, informeren en adviseren ze de particulier woningeigenaar, VvE's, bedrijven en scholen. Ze organiseren wijkacties en collectieve inkoopacties en kunnen ook voorzien in offertes van alle overige maatregelen op het gebied van duurzaam bouwen.	C1 / C2
Van Hout	Van Hout is een installatiebedrijf dat zich daarnaast heeft toegelegd op het geven uitgebreid verduurzamingsadvies. Ze richten zich met name op bedrijven / utiliteitsbouw.	C1 / C2
Vereniging eigen huis	Vereniging Eigen Huis verstrekt informatie en advies op de gebieden: bouwtechnisch, financieel, fiscaal en energie. Ondersteuning is gericht op het eenduidig en met keuzevrijheid betaalbaar stap voor stap uitvoeren van laagdrempelige maatregelen.	C1
Woningverbeteraars	Woningverbeteraars bestaat uit een online platform en de mogelijkheid om een financiële scan aan te vragen. Ze helpen met advies (technisch en financieel), met het vinden van de juiste partijen voor uitvoering en bij de uitvoering zelf.	C1 / C2
Coöperaties		
Energiecoöperatie BRES Breda	BRES levert een financieringsaanbod voor particulieren die hun woning willen verduurzamen, maar op reguliere wijze (loan to income) geen financiering kunnen krijgen.	C2
Energiecoöperatie AGEM	AGEM verduurzaamt woningen op basis van pakketten. Niet alleen isolatie of PV, maar een combinatie die is afgestemd op een type woning. AGEM selecteert samen met de betreffende gemeente voor een wijk. Het consortium pakt samen met een financieel adviseur de inhoudelijke en financiële kant op.	B1
Aardgasvrij Garyp (Energiecoöperatie)	De woningen in Garyp (700) krijgen een energiescan aangeboden waarin staat beschreven met welke maatregelen de woning aardgasvrij kan worden gemaakt. Het betreft een all-electric aanpak. Er is in het dorp een Energieloket ingericht. Hier krijgt de inwoner informatie en wordt men volledig ontzorgd in het traject naar aardgasvrij. Daarnaast zijn er 3 modelwoningen en is er een bedrijvenconsortium opgericht.	C2
Oldambt (Energiecoöperatie)	Als PAW proeftuin realiseert de gemeente Oldambt met partners groen gas voor 2 dorpen. Ze verduurzamen woningen en niet-woningen in de 2 dorpen Nieuwolda en Wagenborgen.	C1
Energiedienstenbedrijf Gooi en Vechtstreek (Energiecoöperatie)	Energiedienstenbedrijf heeft meerdere taken. Primaire taak is het coördineren van initiatieven in de regio. Doelstelling verduurzaming 4.000 woningen per jaar. Hebben aanbod ontwikkeld op basis van PMC's (product-markt-combinaties) voor VvE's, Monumenten en woningen ná 1995.	B1
Energiecoöperatie Reestdal Energie	Initiatief richt zich op behapbare verduurzamingsoplossing voor Drentse woningen voor 1900 (hybride warmtepomp, kierdichting en zonnepanelen). Dit pakket kost minder dan €10.000 en is rendabel. Voor degenen die toch financiering nodig hebben, is men bezig met de vorming van een Esco.	C2

Bijlage 4: Actietabel

1. Programmalijn 1: Ondersteuning en kennisontwikkeling;
2. Programmalijn 2: Versterking gemeentelijke regierol en uitvoeringskracht (NPOGW)
3. Programmalijn 3: ICT-infrastructuur en andere ondersteunende condities (ICT)
4. Programmalijn 4: Condities: regelgeving, communicatie, subsidie en financiering (Condities)
5. Programmalijn 5: Doorontwikkeling en opschaling versnelling koopsector

Tabel 5: overzicht van acties die moeten worden opgepakt door de verschillende programmalijnen

Actie	Actiehouder	Samenwerking	Doorlooptijd	Programmalijn
CoP ondersteuning marktpartijen	Uitvoeringsprogramma (opdrachtgever) TKI UE (uitvoerder)	Marktpartijen/ontzorgers	On-going Fase 1 (Fase 2 nog te bepalen afhankelijk van wens markt)	Ondersteuning en kennisontwikkeling
Begeleiding kickstarts	Uitvoeringsprogramma (opdrachtgever) TKI UE (uitvoerder)	Marktpartijen, gemeenten, energieloketten	Fase 1 (Fase 2 nog te bepalen afhankelijk van ontwikkelvragen)	Ondersteuning en kennisontwikkeling
Definitie en evaluatie kickstarts	Uitvoeringsprogramma	TKI UE partner, marktpartijen/ontzorgers	Fase 1 (en 2)	Doorontwikkeling en opschaling
Leren van resultaten overige initiatieven in markt t.b.v. strategie en bijsturing	Uitvoeringsprogramma	Doetank ontzorging, renovatieversneller etc.	Fase 1 en 2	Doorontwikkeling en opschaling
Specificeren en ontwikkeling monitoringsystemen	Uitvoeringsprogramma (opdrachtgever) n.t.b. (uitvoerder)	Energieloketten, marktpartijen	Fase 1 met updates Fase 2	Doorontwikkeling en opschaling
Onderzoeken en voorbereiden vorm en inhoud woningplan en mogelijk link met renovatiepasspoorten EPBD, "een soort bijlage bij een energielabel (maatwerkadvies)"	Uitvoeringsprogramma	BZK, RVO	Fase 1, z.s.m.	Doorontwikkeling en opschaling
Onderzoeken en voorbereiden keurmerk advies woningplan	Uitvoeringsprogramma	BZK, markt	Fase 1	Doorontwikkeling en opschaling
Vergroten mogelijkheden voor groeifinanciering duurzame bedrijven Gebouwde Omgeving (biedt klimaatfonds kans?)	Uitvoeringsprogramma	Rijk, regionale ontwikkelingsmaatschappen	Fase 1, Fase 2	Doorontwikkeling en opschaling
Onderzoeken mogelijkheid voor vorming van een 'gezamenlijke stropenpot' / garantiefonds	Uitvoeringsprogramma	Rijk, regionale ontwikkelingsmaatschappen	Fase 1	Doorontwikkeling en opschaling
Ontwikkelen SMART gedefiniëerde KPI's voortgang (t.b.v. energieloketten en kickstarts)	Uitvoeringsprogramma	Energieloketten, ICT-ontwikkelaars	Fase 1, Fase 2	Doorontwikkeling en opschaling
Evalueren resultaten feedback energieloketten, CoP, kickstarts	Uitvoeringsprogramma	Energieloketten, ICT-ontwikkelaars	Fase 1, Fase 2	Doorontwikkeling en opschaling
Definiëren witte vlekken kennis en benodigde proces en dataonderzoek	Uitvoeringsprogramma	TKI UE, energieloketten	Fase 1, Fase 2	Doorontwikkeling en opschaling
Voorstellen voor (bijsturing) beleid en aanvullende te onderzoeken beleidsideeën	Uitvoeringsprogramma	diversen	Fase 1, Fase 2	Doorontwikkeling en opschaling
Bijhouden voortgang eigen acties en acties derden en rapporteren aan KAGO	Uitvoeringsprogramma	diversen	Fase 1, Fase 2, fase 3?	Doorontwikkeling en opschaling
Uitvragen witte vlekken innovaties en marktaanbod	Uitvoeringsprogramma	TKI UE, BZK	Fase 1, Fase 2	Doorontwikkeling en opschaling
Registratie witte vlekken/knelpunten en resultaten/conversies.	Deelnemende energieloketten	Uitvoeringsprogramma, TKI UE	Fase 1 (voorlopers), Fase 2/3 (alle gemeenten)	NPOGW
Evaluatie ervaring bewoners en intermediair	Deelnemende energieloketten	Uitvoeringsprogramma, TKI UE	Fase 1 (voorlopers), Fase 2/3 (alle gemeenten)	NPOGW
Aanpassing financiering gemeenten voor nieuwe taken vgl.	BZK	Gemeenten, MinFin, BZK	Fase 1 (via projectfinanciering),	NPOGW

Actie	Actiehouder	Samenwerking	Doorlooptijd	Programmalijn
afspraken Programma Aardgasvrije Wijken (PAW)			Fase 2 (alle gemeenten)	
Afspraken maken over financiering kickstarts, mogelijk via NIP (procesgeld en maatregelen)	Uitvoeringsprogramma	BZK, EZK, Gemeenten	Fase 1 (voorlopers), daarna regulier beleid	NPOGW
Specificeren en ontwikkeling klantvolgsystemen energieloketten	NPOGW	Uitvoeringsprogramma (advies), energieloketten, marktpartijen	Fase 1 met updates Fase 2 en 3	NPOGW
Onderzoeken of projecten en subsidie NIP gericht op contingenten in vorm van contract kunnen worden gegoten, zodat data en resultaten in ruil voor ondersteuning worden geleverd	BZK	RVO, EZK, MinFin	Fase 1, Fase 2	NPOGW
Signaleren witte vlekken en knelpunten in aanbod	NPOGW	Energieloketten, Uitvoeringsprogramma	Fase 1, Fase 2	NPOGW
Ontwikkeling specifieke communicatiemiddelen die lokaal in projecten kunnen worden ingezet.	Gemeenten, provincies	KAGO/BZK, provincies, gemeenten	Fase 1 (aanpassing Fase 2, 3)	NPOGW
Algemene ondersteuning gemeenten bij uitvoering TVW's, inrichting energieloketten en opzetten publiek-private netwerken	NPOGW	Gemeenten, energieloketten	Fase 1, Fase 2, Fase 3	NPOGW
Opstellen en updaten transitievisies warmte	Gemeenten		Eerste versie beschikbaar bij start Fase 1	NPOGW
Indien nodig instellen of aanpassen rol en taken energieloket	Gemeenten	Energieloketten	Fase 1, Fase 2	NPOGW
Aanpassing en updaten handreikingen energieloketten, best practices etc.	NPOGW	Energieloketten, Gemeenten, Programma contingenten	Fase 1, Fase 2, Fase 3	NPOGW
Sturing op kwaliteitscriteria energieloketten	NPOGW	Energieloketten, Gemeenten, Programma contingenten	Fase 1, Fase 2, Fase 3	NPOGW
Verkenning en ontwikkeling clustertool	BZK (opdrachtgever) TNO (uitvoerder)	Advies Uitvoeringsprogramma, Marktpartijen	Fase 1, duur en ontwikkeling nog te bepalen	ICT
Ontwikkeling LDP	BZK (opdrachtgever) Twee Snoeken/Greenhome (uitvoerder)	Energieloketten, ICT-ontwikkelaars, intermediairs, bouw- en installatiemarkt, advies Uitvoeringsprogramma	Fase 1	ICT
(Door)ontwikkeling van een catalogussystematiek/datastructuur passend bij standaard en streefwaarden, maatregelen, LDP (een 'taal' waardoor adviezen, offertes, voldoende gedetailleerd zijn en optelbaar)	BZK (opdrachtgever) ? (uitvoerder)	Energieloketten, ICT-ontwikkelaars, intermediairs, bouw- en installatiemarkt, advies Uitvoeringsprogramma	Fase 1	ICT
Onderzoeken en voorbereiden (extra) subsidie gericht op S&S en woningplan, mogelijk via NIP	BZK	EZK, advies Uitvoeringsprogramma	Tot eind fase 1	Conditie
Onderzoeken en voorbereiden mogelijke verplichting woningplan	BZK	advies Uitvoeringsprogramma	Tot eind fase 1	Conditie
Onderzoeken en voorbereiden mogelijkheden stimulans of plicht verduurzaming bij verhuizing/hypotheek.	BZK	advies Uitvoeringsprogramma, NVB/hypotheekverstrekkers	Tot eind fase 1	Conditie
Onderzoeken mogelijkheid tot detaillering subsidievoorwaarden MMIP3 m.b.t. ontwikkeling contingenten (proces en productsubsidie)	BZK	Advies Uitvoeringsprogramma, EZK, RVO	Fase 1	Conditie

Actie	Actiehouder	Samenwerking	Doorlooptijd	Programmalijn
Ontwikkeling publiekscampagne over "op weg naar S&S"	BZK	Gemeenten, provincies, advies Uitvoeringsprogramma	Fase 1 (aanpassing Fase 2, 3)	Conditie
Implementatie standaard en streefwaarden	BZK	Energieloketten, ICT-ontwikkelaars, intermediairs, bouw- en installatiemarkt, advies Uitvoeringsprogramma	Fase 1	Conditie

Bijlage 5: Ideeën voor interventies

Een actief adaptief programma stuurt op het tijdig bereiken van afgesproken doelen. Als de voortgang onvoldoende is dan worden er aanvullende zwaardere sturingsinstrumenten van de plank gehaald. Als het tempo ruim voldoende is, kunnen maatregelen waarvoor minder draagvlak bestaat, worden versoepeld of vervallen. Om een beeld te geven van het instrumentarium dat kan worden ingezet, staan hieronder enkele ideeën voor interventies. Een deel is al onderdeel van het programma.

Vraag

- * Harde verplichting om te voldoen aan standaard in 2050
- * Harde verplichting om te voldoen aan minimaal energielabel in bepaald jaar, bijvoorbeeld minimaal label F in 2030 en label E in 2033, op straffe van boete of onmogelijkheid woning te verkopen of verhuren.
- * Verplichting om bij aankoop woning een woningplan op te stellen en binnen 2 jaar te verduurzamen tot standaard.
- * Aantrekkelijke voorwaarden bij hypotheek: bijvoorbeeld lagere rente bij verduurzaamde woning of meer hypotheek indien woning is of wordt verduurzaamd.
- * Aanbieden van een twee-sterren woningplan aan alle woningeigenaren. Een meersterrenwoningplan is op initiatief van woningeigenaar of gemeente te maken.
- * Hoogte subsidie Nationaal Isolatieprogramma is gelinkt aan aanwezigheid van een woningplan en of de maatregel onderdeel vormt van het woningplan.
- * Hoogte subsidie Nationaal Isolatieprogramma is gelinkt aan omvang verduurzamingstap op weg naar Standaard.
- * Vier- en vijf-sterren-woningplannen komen in aanmerking voor subsidie Nationaal Isolatieprogramma.
- * Stimulering hybride warmtepomp is alleen van toepassing op woningen met hybride warmtepomp in woningplan.
- * Aanpassing energielasting
- * Publiekscampagnes richten op noodzaak verduurzaming, standaard, woningplan etc.
- * Opvolging van voorziene maatregelen in woningplannen door energieloketten
- * Woningeigenaren attenderen op verduurzaming bij verbouwing of aankoop woning
- * Gerichte aanschrijving en/of benadering contingenten met collectieve acties door gemeenten/energieloketten of intermediairs.

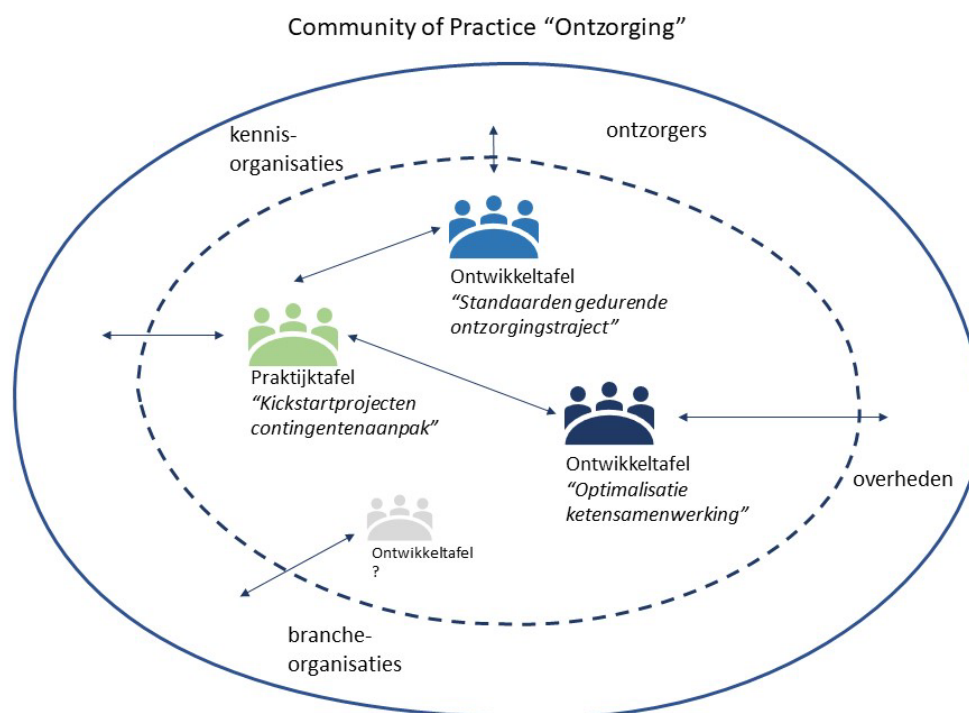
Markt

- * Innovatiesubsidie stelt eisen aan beschikbaar maken van monitoringdata, projectresultaten in ruil voor ondersteuning.
- * Ondersteuning kickstarts met begeleiding, marketing, kennis in ruil voor deelbare data en leerervaringen.
- * Meer mogelijkheden creëren voor groeifinanciering voor bedrijven in verduurzaming gebouwde omgeving.
- * Community of Practice met ontwikkelingstafels en praktijktafel.
- * Aanbesteding witte vlekken aanbod. Betaalde ontwikkeling is open source en voor markt beschikbaar.
- * Uniformering woningplannen
- * Keurmerk advies/woningplan
- * Invoering garantiefonds om de markt prestatiegaranties te kunnen laten aanbieden aan woningeigenaren.

Bijlage 6: Voorstel inrichting Community of Practice (TKI UE)

Er bestaan verschillende behoeften ten aanzien van de CoP. Deze betreffen onderzoeksvragen, conditioneringsvraagstukken, ontwikkelvragen en het delen van kennis. Het *principe* van de CoP is dat deze zo wordt opgezet dat een structuur gebouwd wordt waarmee ondersteuning geboden kan worden op de verschillende onderwerpen. Het veld van ontzorgende partijen en initiatieven is daarnaast *dynamisch*: dit vraagt flexibiliteit en de mogelijkheid tot aanpassing van structuren wanneer behoefte en ondersteuning niet meer passend zijn.

Het voorstel behelst een getraptheid van aantallen deelnemers en de mate van hun betrokkenheid binnen de CoP. In de kern bevinden zich een praktijktafel, bestaande uit de kickstartprojecten contingentenaanpak, en (in eerste instantie) één of twee ontwikkeltafels die zich richten op een specifieke ontwikkel- of onderzoeksvraag. Deze tafels zijn relatief klein van omvang (aantal deelnemers), worden gefaciliteerd en aangejaagd door het aanjaagteam contingentenaanpak van TKI Urban Energy, en vragen een flinke dosis betrokkenheid van de deelnemers. De schil om deze tafels heen betreft de gehele community. Hierin bevinden zich de ontzorgende (markt)partijen en initiatieven, evenals kennisinstellingen, brancheorganisaties en overheden. Een schematisch overzicht van de community ziet er dan als volgt uit:

Figuur 12: schematisch overzicht van de community

Door de community op deze manier vorm te geven, wordt focus aangebracht in de te ontwikkelen, te onderzoeken en uit te werken onderwerpen, waarbij je de verbinding met andere kennisdragers behoudt. Daarnaast moet de mogelijkheid geboden worden additionele ontwikkel-, of onderzoekstafels te starten (of bestaande door te laten evolueren), al naargelang de vraag en behoeftes vanuit de praktijk.

Tot slot gaat dit model uit van een sterk verband tussen de tafels. De praktijktafel "Kickstartprojecten contingentenaanpak" kan dienen als een landingsplaats voor optimalisaties en ontwikkelingen vanuit

de ontwikkeltafels. Omgekeerd zijn de ontwikkeltafels een klankbordgroep voor de kickstartprojecten. De wederkerigheid en korte lijnen faciliteren een hoge ontwikkelsnelheid.

Ontwikkeltafel: ontwikkel- en onderzoeksvragen adresseren in kleinere groepen

Er is een groeiende groep ontzorgende partijen en intermediairs. Dit zijn partijen die bijvoorbeeld de functie van een (gemeentelijk) energieloket vervullen, partijen die particulieren helpen bij het maken van een verduurzamingsplan, maar ook uitvoerende partijen. Allemaal ontzorgen ze particuliere woningeigenaren in meerdere, maar ook verschillende stappen van de klantreis. De veelheid en diversiteit van organisaties maken dat niet de gearticuleerde ontwikkel- en onderzoeksvragen voor alle partijen evenveel van (directe) toepassing en urgentie zijn. Het organiseren van ontwikkel- en onderzoekstrajecten is daarmee ook niet voor iedere partij even interessant. Het voorstel is gerichte 'ontwikkeltafels' op te zetten, waarbij een kleine groep ontzorgers zich buigt over een specifiek vraagstuk dat voor hen een directe impact oplevert, en voor de keten een indirecte impact. Deelnemers aan de ontwikkeltafel zijn ontzorgende partijen en initiatieven, specifiek (op dit moment) geen kennis- en brancheorganisaties.

Centrale onderwerpen die met de ontwikkeltafel(s) opgepakt kunnen worden:

- Standaarden voor onder meer rubricering van woningen, (maatwerk)woonplannen, contracten, garanties, kwaliteitscriteria en –waarborging.
- Welke knelpunten worden er in de ketensamenwerkingen van ontzorgende partijen ervaren, hoe verbeteren we de samenwerking en zorgen we dat vraag en aanbod beter bijeenkomen en zich beter tot elkaar verhouden?
- Welke knelpunten zijn er bij het vroeg betrekken van ontzorgende initiatieven in wijkaanpakken, hoe kunnen deze knelpunten beslecht worden en welke (systemische) condities zijn er nodig om 'ontzorging' een structureel onderdeel van iedere wijkaanpak te laten zijn?

De vragen of onderwerpen die met de ontwikkeltafel worden opgepakt moeten de centrale thema's zijn, en niet worden gezien als 'subthema's'. Je loopt daarmee het risico dat het proces als vrijblijvend gezien wordt, terwijl toewijding nodig is om stappen te zetten. Afhankelijk van wat het proces nodig heeft kunnen onderzoeksvragen door de tafel bij onderzoeksorganisaties weggezet worden, en kunnen bijvoorbeeld experts van buiten (tijdelijk) betrokken worden.

Aandachtspunten:

Er zijn verschillende bewegingen en projecten gaande die zich richten op de ontzorging van de particulier. Denk bijvoorbeeld aan de DoeTank, en het initiatief van Stroomversnelling en NRP. Ook de tooling achter het LDP en de Clustertool kan oplossingen bieden rondom vraagstukken als rubricering en (maatwerk)woonplannen. Afstemming tussen deze ontwikkelingen en initiatieven is dan ook nodig alvorens een definitieve focus te kiezen.

Tevens hebben lang niet alle ontzorgende partijen gereageerd op de uitnodiging tot het geven van input. Hierdoor kan het proces blinde vlekken hebben opgelopen. Voordat de ontwikkelagenda voor 2022 vastgesteld wordt, evenals de samenstelling van de tafel(s) is een additionele toetsende ronde nodig waarbij partijen gericht worden aangeschreven. Tevens hebben verschillende partijen die wel input hebben geleverd aangegeven (op dit moment) opschaling en/of de ontwikkeling richting een contingentenaanpak niet te ambiëren.

Vervolgstappen:

- Definitief bepalen van onderwerpen van ontwikkeltafel(s). Hiertoe mogelijke ontwikkelvragen gericht toetsen en klassificeren op basis van (i) feedback, (ii) verwachte betrokkenheid, (iii) toepasbaarheid van ontwikkelingen in veld van ontzorging algemeen en (iv) de kickstartprojecten in het specifiek, (v) de mate van urgentie voor ontzorgende initiatieven, en (vi) de impact op het verduurzamen van particuliere woningen;
- Long- en shortlist van bezetting ontwikkeltafel maken;

-
- Partijen uitnodigen voor eerste bijeenkomst;
 - Samen met betrokken partijen doelstellingen en wederzijdse inspanning vastleggen;
 - Afspraken in de tijd maken.

Praktijktafel: praktijkvragen en ervaringen van Kickstartprojecten delen en onderzoeken

Het aanjaagteam Contingentenaanpak ondersteunt, naast de CoP Ontzorging, ook een drietal kickstartprojecten die vanuit de contingentenaanpak werken. De contingentenaanpak draait om het opschalen van de verduurzaming van particuliere woningen. Voor de opschaling en versnelling van deze verduurzaming wordt gebruik gemaakt van de gelijkheid van woningen en verduurzamingsconcepten/-oplossingen. Hoewel de uitgangspunten en doelen van de projecten diverse overeenkomsten vertonen, bevinden de processen zich in verschillende stadia. Het is de verwachting dat verschillende praktijkvragen en ervaringen uit deze projecten gaan komen. Het voorstel is een aparte 'praktijktafel' op te richten, bestaande uit de sleutelfiguren van de drie kickstartprojecten, met als doel een veilige omgeving te creëren waarin de positieve en minder positieve ervaringen gedeeld kunnen worden. Tevens kunnen ontwikkelvragen aan andere initiatieven gespiegeld worden, en indien nodig verder worden uitgewerkt en uitgezocht. Hierin kan een koppeling gelegd worden met de ontwikkeltafel ontzorging, evenals expertise vanuit de *community* in worden gebracht.

Vervolgstappen:

- Onderzoeken in hoeverre andere initiatieven, lijkend op de drie kickstartprojecten, aan kunnen sluiten op de praktijktafel;
- Samen met de (projectleiders van de) kickstartprojecten doelen van de tafel, en een long- en shortlist van thema's opstellen ten behoeve van een ontwikkelagenda;
- Afspraken in de tijd maken.

Community of Practice "Ontzorging": kennis en ervaringen uitwisselen

Het uitwisselen van kennis en ervaring, maar ook het verbreden van het netwerk werd gezien als toevoegde waarde van de CoP, maar niet als kernactiviteit. Het voorstel is dan ook om tweemaal per jaar een brede bijeenkomst te organiseren waarbij de gehele *community* van ontzorgende partijen wordt uitgenodigd deel te nemen aan een interactief programma, waarbij kennis en ervaringen van verschillende partijen een podium krijgen. De ontwikkelstappen van de ontwikkel- en praktijktafels krijgen daarin een centrale plek, evenals het agenderen van nieuwe, aankomende vragen.

Vervolgstappen:

- Onderzoeken op welke event de CoP aan kan sluiten om een bijeenkomst te houden;
- CoP informeren over nieuwe opzet;